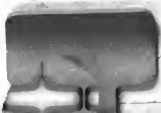

40

11. di 35

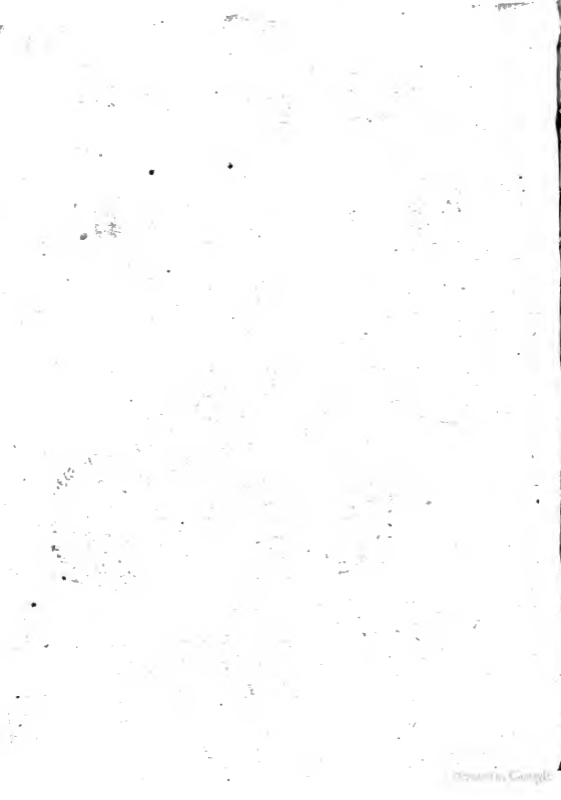
APOLOGETICA
DISSERTATIO
DE
IVRIS VTRIVSQUE
ARCHITECTIS,
IVSTINIANO, TRIBONIANO,
GRATIANO ET S. RAYMVNDO;

AUCTORE

IOANNE CHIFLETIO, IC. Vefontino,
Sereniffimo Archiduci LEOPOLDO
à Sacris Oratorij.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA
BALTHASARIS MORETI.
M. DC. LI.

PERILLVSTRI AC GENEROSO

DOMINO

D. DIDACOLOPES

DE VLLOA,

BARONIS LIMALIANI,

INCLYTI MUSAGETÆ

FILIO MAIORI NATV,

PALLADIS VTRIVSQUE

EXIMIO CVLTORI,

Ioannes Chiffletius.

HANC ad Te Dissertationem reuerti tam æquum est, quàm ex mari obortas aquas in ipsum reuolui. Littus Oceani Iuris vnà legebamus in copiosissimâ Ill^{mi} Parentis Tui Bibliothecâ, omnium facultatum

& scientiarum Thesauro verè magno; cuius primaria capita primum iure sibi vendicant locum Genij illi Iustitiæ præfides, mortui, vt ita dicam, Senatores, humanæ societatis arbitri, Iureconsultorum Principes, digni omni veneratione & sæculorum sequentium obseruantia: cùm ecce etiam non obscuræ notæ Scriptores, ceu piratico lembo vecti, Nauarchos nostros maledictis concidere & vexare contumelijs. A deo lubentiùs homines aliena errata quàm beneficia meminimus. Nimirum, Tribonianus atheus fuit, impius, Christiani cultus ex professo hostis: indoctus, simplex, stolidus ac planè rudis Iustinianus: misellus compiler Gratianus: imprudentior Raymundus in Decretalibus colligendis; aliaque eiusmodi critico ingenio ac mordaci nimium affinia. Erant ad manum quot plutei vestri tot clypei; è quibus Te vel maximè

v
ximè excitante pauculos hosce , quos
eorum telis opponerem, statim arripui,
& lubens sub Tui nominis auspicijs
opere tumultuario in eorum defensionem
incubui, qui rationem parauerunt
ac viam quâ disciplinæ breuiùs & faci-
lius ordine traderentur, plusque illis at-
tulere commodi atque lucis, quam qui
multarum rerum copiam in eas inue-
xerunt. Sine immoderato studio, sine
odio rem exequor, sententiam non ex
ambitione, sed ex vero dicturus, non
ingenio aut eruditione fretus, sed fre-
quenti Auctorum appellatione; vt quò-
rarius meis verbis loquar, eò minùs
suspicionem laborem, auctoritate am-
plius roborer. Tu defende quoque, &
sacris Themidos initiatus nimiam cen-
suræ seuerioris libertatem compeſce.
Tuum hoc est, Hispanum est, & prisca
humanitatis; ita enim in rem meam
transfere verba Senecæ Philosophi,

qui patriam habuit Cordubam, veterem illam florentemque in Hispaniâ Boeticâ coloniam: *Multum egerunt qui ante nos fuerunt, sed non peregerunt; suscipiendi tamen sunt. Quam venerationem praeceptoribus meis debeo, eandem illis praeceptoribus generis humani. Si Consulem videro, aut Prætorem, omnia quibus honor haberi solet faciam; equo desiliam, caput adaperiam, semitâ cedam. Quid ergo? non dicam Catonem aut Lælium, sed Iustinianum sapientissimum Imperatorem, & doctissimum eius Quæstorem Tribonianum; Gratiani labores tot Interpretum lucubrationibus illustratos; Raymundum Barcinonensem, nobilitate generis, eruditione ac sanctitatis laude clarissimum, in animum meum sine dignatione summâ recipiam? Ego verò illos veneror, & tantis nominibus semper assurgo. Decet hæc modestia & grati animi significatio non litteratos modò, sed etiam illustri*
 fan-

sanguine natos ; Teque adeò , qui eos
 habuisti progenitores , quorum virtus
 vno Orbe claudi nescia , egredi fines
 Europæ nostræ veluti angustos debuit.
 Auus siquidem Tuus Antonius (nam
 Maiores cogere intra vnius Epistolæ
 breuitatem nequeo) Vllloanò apud
 Gallæcios genere oriundus , ac multas
 insignesque familias auità nobilitate
 complexus , rebus præclare gestis notio-
 rem se posteritati reddidit , cum non
 posset esse nobilior , sibi que haberet
 cognomines Comites , Marchiones , ac
 deinde Magnates Hispaniæ , pari affi-
 nium dignitate . Europam itaque emen-
 sus , in Asiam vsque penetrauit , quam
 cum sui admiratione nominis & rectè
 factorum gloriâ compleisset , in Ameri-
 cam perrexit , vbi apud Brasilianos præ-
 fertim (maiori dubites Dei gloriâ , an
 Regis ac Patriæ emolumento) Genti-
 lium res atque fortunas debilitauit ,
 Chri-

Christianorum confirmavit, erexit, medioque in strepitu armorum bellicæ virtuti studium Religionis adiungens, Baptismo tingi curavit barbarorum quamplurimos: nec victoriarum quas reportavit, trophæorum quæ retulit, monumentum, Arcem munitissimam dumtaxat, sed Ædes etiam duas Parochiales, quas Christiani hodieque frequentant, longè illustriori usu atque ostentatione condidit. Vnde *ob eius aucta in dies merita, & illustrem Vllonorum originem, fidem, fortitudinem, experientiam*, PHILIPPVS I V. Hispaniarum & Indiarum Rex potentissimus, Ill^{mum} Parentem Tuum, Limaliæ in Brabantia Baronem appellavit, FERDINANDVS III. Romanorum Imperator, S. R. I. Marchionem: quorum auctoritate omnia generis, honoris, nominis insignia atque ornamenta comprehendi certum est. Ita enim præfatur Diplomati suo

Regum

Regum Maximus: Nobis innotuere bona M. D^c.
XXXIII.
 & grata obsequia, qua charus noster & fide-
 lis Thomas Lopes de Vlloa, Dominus de Li-
 male, Bierges & Capella Sancti Lamberti, à
 Consilijs nostris bellicis in Belgio, & Avarij
 nostri militaris Summus Praefectus, Nobis
 praestitit; peculiarem in eo ostendens affectum
 suum, Praedecessorum suorum exemplo, &
 nominatim Antonij Lopes de Vlloa eius Pa-
 rentis, qui & ipse Corona nostra multa &
 laudabilia praestitit obsequia, praesertim in
 Brasiliâ, ubi Arcem construxit, & fortiter
 defendit plurimis copijs & proprijs impen-
 sis, grassantibus ibidem bellorum tumultibus;
 pro cuius reductione ad obedientiam Praede-
 cessorum nostrorum multum contulit, & in
 multis alijs occasionibus nostri obsequij non
 mediocrem bonorum suorum partem impen-
 dit. Præterquam quod prædictus Thomas
 Lopes de Vlloa descendat legitimè, hincâque
 directâ & masculinâ, ex antiquâ & Illustri
 Domo Vllleanorum in nostrâ ditone & Re-

gno Gallacia; è quâ multi prodiere magni &
 strenui viri, quiq; insignia Corona nostra
 praestiterunt obsequia. FERDINANDVS VERÒ
 Romanorum Imperator: Edocti, in-
 quit, fide dignis testimonijs, Thoma Lopes
 de Vlloa, Baro de Limale, eâ te profapiâ or-
 tum esse, qua uti à multis retro saeculis illu-
 strem inter suos locum decusq; obtinuerit, ita
 in constantissimâ erga Reges & Principes
 suos, tum sacrum quoque Romanum Impe-
 rium, atque vniuersam nostram Austria
 Domum, fide, obseruantia & deuotione per-
 stiterit; quos inter Pater tuus Antonius Se-
 renissima Corona Hispania, in Brasiliâ pra-
 cipue Arcem exstructam, grassantibus ibidem
 tum bellorum motibus, plurimis copijs, pro-
 prijsq; sumptibus & impensis, cum non exci-
 gua fortunarum suarum iacturâ strenue de-
 fenderit ac conseruauit, egregio singulariq; ad
 posteritatem exemplo: cuius laudabilibus ve-
 stigijs tu quoque gnauius insistens, domesti-
 cum illud decus praclarissimis obsequiorum

tuorum.

tuorum studijs eonſqꝫ protuleris, ut à Sere-
 niſſimo Conſobriño noſtro Hiſpaniarum Re-
 ge Catholico non modo apud Belgas in Con-
 ſiliarium ſuum, rerum publicarum arariqꝫ
 militaris Summum Praefectum, verum et-
 iam Liberorum Baronum cœtui ac numero
 aggregari meritus ſis. Vnde & Nos confiſi,
 te deinceps quoque nullam de Nobis, Sacro
 Imperio, vniuerſaqꝫ noſtrâ Auſtria Do-
 mo benemerendi occaſionem neglecturum,
 pratermittere ſanè noluimus, quin ad perpe-
 tuum & nunquam intermoriturum gratia
 noſtra Caſarea erga te totamqꝫ poſteritatem
 tuam legitimam ſtatuendum monumentum,
 amplioribus te honorum titulis & ornamen-
 tis augendum & cohonestandum ſuſcipere-
 mus. Ex certâ itaque ſcientiâ, animo benè
 deliberato, ſano ac maturo accedente conſi-
 lio, deqꝫ Caſarea noſtra poteſtatis plenitudi-
 ne, te Thomam Lopes de Vlloa, omneſqꝫ
 & ſingulos liberos, heredes, poſteros ac de-
 ſcendentes tuos legitimos natos, aternâque

serie nascituros in infinitum, Noſtros & Sa-
 cri Romani Imperij Marchiones creauimus,
 fecimus & nominauimus, tituliſq̃, honore
 & dignitate Marchionum auuimus, ampli-
 ficauimus, inſigniuimus, condecorauimus;
 quemadmodum vigore præſentis Noſtri Di-
 plomatis Imperialis creamus, facimus, nomi-
 namus, augemus, amplificamus, inſignimus
 & condecoramus; uoſq̃ omnes & ſingulos
 ordini, gradu, ſocietati, collegio, atque com-
 munioni eorundem adiungimus.

Illud itaque ſuſpiciendum magis,

*Quòd tot nominibus cum ſis generoſus
 auorum,*

Exuperes morum nobilitate genus;
 & Muſis addictus manſuetioribus,
 non minùs litterarum quàm armorum
 præſidem Mineruam colas. Hoc enim
 quidquid eſt operis, facilè quiuis intel-
 liget, ſpecimen eſſe dumtaxat excer-
 ptorum Bibliothecæ Veſtræ; quo no-
 mine appellitamus ea quæ ex libris
 veluti

veluti flores extrahimus. Ijs nimirum locum vnde hæc educta atque excerpta sunt, quasi *Σοφίας ἱερουργημάτων*, seu *Sapientia sacrarium*, coronare mens fuit, atque eius fastigio imponere *Στεφανώτερον βίβλον*, *Papyrus coronarium*. Exile quidem munus, sed quo nihilominus, extremâ iam ætate cùm in Ægyptum nauigasset, delectatum Agesilaum Regem Theophrastus ait, *διὰ τὴν λιτότητα τῶν στεφάνων*, *propter excilitatem coronarium*: casque illum petijse à Rege cùm inde nauigaret. Addit Plutarchus, famâ celeberrimi nominis excitos Ægyptios conuenisse ad hominem spectandum, miratosque esse, quòd munera vilia reiectis pretiosis acciperet. Eandem à Te vt expectem gratiam facit humanitas illa Tua singularis, quâ de studijs deque viris litteratis benè merendi Patris consuetudinem sequens, ad magna & sublimia virtutis gradu tendis,

b 3.

atque

atque eum quem imitaris, refers, & eâdem naturæ propensione, non tantum moribus exprimis. Accipies igitur solitâ benevolentiam munusculum litterarium, quod & Illmo Parenti offerre videor cum Tibi. Bruxellæ VII. Ianuarij, Raymundi Barcinonensis festo die, M. DC. LI.

APPROBATIO CENSORIS.

REVERENDVS *admodum & clarissimus*
Dominus IOANNES CHIFLETIVS,
Ser^{mo} Archiduci LEOPOLDO à Sacris

Oratorij, *nimiam Iurisconsultorum licentiam in Antistites*
utriusque Iuris eleganter exponit hac suâ Dissertatione,
atque etiam refellit elegantius, acutiùs; & versat diffi-
cile argumentum more suo, hoc est eruditè, sapienter, or-
natè; vt publicam lucem mereatur iure quàm meritissimo.
Ita censeo Bruxellis hac III. Nouembris M. DC. L.

Antonius Sanders S. Theol. Licentiatus,
Canonicus & Scholasticus Iprensis, Li-
brorum Censor.

INDEX CAPITVM.

- CAPVT I. DITVS in *Tractationem*, seu *future Dissertationis argumentum.*
Pag. 1.
- CAPVT II. *In Iustinianum Imperatorem, & eius Quaestorem Tribonianum ad inuidiam comparata inuentiones.* 4.
- CAPVT III. *Tribonianus defensus aduersus vituperatorum nimiam acerbitatem.* 15.
- CAPVT IV. *Iustinianus Imperator doctrinâ & moribus verè magnus.* 31.
- CAPVT V. *Refutatio eorum qua in Gratianam & eius Decretum adduci solent.* 49.
- CAPVT VI. *Raymundi Barcinonensis, viri summi atque omnibus sanctimonia notis illustris, doctrina singularis asserta aduersus ineptum cauillatorem.* 60.
- CAPVT VII. ET VLTIMVM. *Antistitum Iuris vtriusque honores bonis artibus quæsitos, minimè fugillandos esse.* 64.

DE IURIS VTRIVSQUE
ARCHITECTIS,
IVSTINIANO, TRIBONIANO,
GRÁTIANO ET S. RAYMVNDO,
APOLOGETICA DISSERTATIO.

C A P V T I.

Aditus in Tractationem, seu futuræ Disser-
tationis argumentum.

- I. *Illis habenda gratia à quibus institutus fueris.*
- II. *Novi Iuris Architecti ab ipsis utriusque Prudentiæ studiosis supra modum maledictis atque iniurijs laceßiti.*
- III. *Triboniani exostulatio apud Lipsium.*
- IV. *Vanis hisce opinionibus occurrendum.*

Sicut nauata Iuris utriusque Prudentiæ I.
opera nonnullis aliquando saluti
fuit; à quibus id accepimus, quo
ceteris opitulari, & alios seruare
possemus, hisce profectò ipsi, quan-
tum est situm in nobis, & opem
ferre, & gratias immortales habere debemus.

A

II. Sed

- II. Sed quoniam humano malo liuor & inuidia pronis auribus excipiuntur, plerique pergentes non quâ eundem erat, sed quâ alios ire intuebantur, nihil minus antiquum habuerunt, quàm quod ratio officij illorum postulabat. Quibus enim ludibrijs Antistitum vtriusque Iuris grauissimam dignitatem & amplissimam auctoritatem exagitatam videmus? Hanc publicè atque in foro graphijs quotidie confodiunt.

Ut libet illudunt, lacerant impunè, manusque

Tingunt magistri feriatas sanguine :

*Peristephan. Hymno 8.
Cicer. pro Planc.*

cuivismodi mineral apud Prudentium Doctore suo Cassiano iuuentus ingrata persoluit. Nihil est tam volucre quàm maledictum; nihil faciliùs emittitur; nihil citiùs excipitur; nihil latiùs dissipatur.

- III. Hinc in Satyrâ Menippæâ Lipsij, inter Iureconsultos clamores & confusæ voces Triboniani audiebantur: *Ecce me infelicem! & ô vanos labores meos! non corrigunt me solùm, sed corripunt, quasi malâ, imò nullâ fide in exscribendis legibus versatum. Quod sanctum, quod immotum est, tangunt. Violatores maiestatis, & ultore gladio puniendi.*

- IV. Occurrendum itaque vanis hisce opinionibus credidi, ipsisque Iureconsultis consulendum, ne contra se pugnent, velintque aliquando ab ingrati animi

animi notâ liberari; cùm sit illa exploratissimæ veritatis B. Ambrosij sententia : *Primum ardorem discendi, nobilitatem esse magistri*: tantoque turpius gratiam ijs non referre à quibus institutus fueris, quanto honestior causa referendæ: cuius etiam est obligatio aliqua naturalis, non quidem eiusmodi ut vim habeat obligationis iuris naturalis, quam Ius gentium induxit; sed quæ ab honestate naturæ ducitur, & apud bonos & claros viros satis habet momenti:

Quare hanc præstare debemus, inquit Franciscus Connanus, *quamquam nec gentium nec civitatum Lege teneamur. Iudex autem nos condemnare eius rei nomine non posset; Lex verò civilis id posset constituere, quod fecit Lex Macedonum, quæ dedit in ingratos actionem.*

Lib. 2. de
Virginiis.

Lib. 1.
Comment.
Iuris Civil.
cap. 11.
num. 7.

CAPVT II.

In Iustinianum Imperatorem, & eius Quæstorem Tribonianum ad inuidiam comparatæ inuectiones.

- I. En probrorum portenta, quæ in doctissimum Cæsarum, & eius Quæstorem passim congeruntur: *Tribonianus homo nocentissimus, auarus, Gentilitia superstitionis reus, imo quotidie novum variumq; constituit.*
- II. *Iustinianus Imp. indoctus ac planè rudis, saculo infelicissimo Iuri concinnando se accingit, unius Triboniani ope & ingenio fretus.*
- III. *Tribonianus perniciosissimus assentator, atheus, in Codicem Iustinianicum leges inuehit ipsorum Augustorum qui Christianam Religionem persecuti sunt.*
- IV. *Hinc factum esse, ut Studium Ciuilis Prudentia Clericis & Regularibus interdiceretur.*
- V. *Antonius Faber, Budæus, Duarenus, alijq; Triboniani facinora, audaciam atque inscitiam notant.*
- VI. *Iustinianus analphabetus, simplex, stolidus, more asinino aurículas mouet.*
- VII. *Franciscus Balduinus deflet perturbationem Iuris à Iustiniano relictæ: Triboniani flagitia, stultitiam atque audacem ignorantiam refert.*
- I. VERIT igitur, si Superis placet, in Aulâ Iustiniani homo quidam nocentissimus, immani auaritiâ, cui fides, decus, pietas, honesta atque inhonesta omnia quæstui fucere; quid ad famam

famam sui relinquere potuit, nisi memoriam scelerum suorum ? Hunc Tribonianum fuisse aiunt Pamphylium nescio quem, *pecuniæ ad miraculum avidum*, auctore Suidâ, *Ius pretio vendere solitum, impium, & omnibus modis à Christianâ Religione alienum*; quem cum Iustinianus Imperator Quæsturæ præfecisset anno Imperij sui tertio, Gentilitiæ superstitionis reum agere coactus est, eique à populo ad eadem quæsito magistratum abrogare: sed eum exauctorato successisset in paucos dies Basilides, breuî sedatis turbis, pristinæ dignitati restitutus, sic eam administravit, ut homo avarus nullâ fide, nullâ iustitiâ Ius quotidie novum variumque constitueret.

Hoc vno tamen auctore (quis ferat ?) **Ciivilis II.** Prudentiæ disciplina posteris tradita est, certisque finibus circumscripta: quodque Iulius Cæsar, & nonnulli post eum Imperatores multò paucioribus in libris & ætate ingeniosissimorum hominum feracissimâ attingere ausi non erant, huius vnus suasu atque impulsu Iustinianus Imp. indoctus ac planè rudis, longè pluribus in libris, & omnium bonarum artium interitu ac sæculo infelicissimo aggressus est, ut hoc insigni ac peraudaci facinoræ vetus verbum comprobaret; Ex imperitiâ audaciâ, ex doctrinâ atque peritiâ dubitationem diffidentiamque gigni.

*Franc.
Hotmannus.
Ægid. Per-
rinus ubiq;
in Vita Iu-
stiniani.
Chstellian.
Cotta lib.
de Iurispru-
rent.
Franc.
Connanus
Comment.
Iur. Ciuil.
lib. 1. c. 9.
n. 4.*

III. Igitur accinctus Operi, quod post homines natos difficillimum, maximeque arduum Romanis Sapientibus visum erat, dum sibi præclari adeo negotij curam à Principe non modò commissam, verùm etiam permissam intueretur; perniciosissimus assentator multa illi velut auctori primo adscribere non dubitavit, quæ multo ante Iustinianum tempore ab alijs Principibus Iurisque conditoribus statuta fuerant. Assidens Imperatori, teste Procopio, vereri se vehementer affirmabat, ne ob singularem pietatem in cælum improuisò surriperetur. *Ἡ δὲ ὁ Τριβωνίου* *ἐπιπέσει τὸν βασιλέα τὴν κατὰ δέουτος*, inquit Hesy chius Milesius Procopij æqualis : *Erat quippe Tribonianus gentilis & athens.* vnde Leges scribens nomine ipsius Iustiniani ea apponere verba consuevit : *Nostrum Numen: Nostra sanxit Æternitas:* impiosque Imperatores Zenonem & Anastasium, sententiã Romani Pontificis è catalogo Imperatorum abrafos, penitusque damnatos, nihilominus cum insigni pietatis titulo in Legibus à Triboniano conscriptis reperimus nominatos : cuius etiam studio factum est, vt cùm Christianorum Principum sanctionibus Christiana Religio abundaret, suis nihilominus fauens Ethnicis Imperatoribus, Ethnicus ipse Legum conditor atque collector in Codice Iustiniano exscripserit Leges ipso-
rum

Rauard.
lib. 4. Va-
rior. c. 14.

Lib. de Vi-
ris Illust.

De Conce-
ptione Di-
gestor. &
l. ult.
C. de Epi-
scopis &
Clericis,
alijsq;
Baronius
an. Chri-
sti 529.
n. 26.
Contin.
cap 7.
Lectio.

rum Augustorum, ut Diocletiani & aliorum, qui Christianam Religionem persecuti sunt.

Quamobrem summi Ecclesiæ Romanæ Pontifices, pœnâ anathematis propositâ, seuerissimè prohibuerunt, Christi militiæ addictos, eiusve Sacris initiatos, Legibus Ciuilibus operam dare; ne illarum studio fierent putidi Legulei, cantores formularum, præcones actionum, aucupes syllabarum, implicandarum litium artifices, magisque Iuris quàm Iustitiæ consulti; & non tam æquitatis vindices, quàm textores laqueorum, quibus irretirentur miseri litigantes; &, quod scitè Comicus dixit, *Legibus fundatas Respublicas Legibus euerterent*. Certè talem fuisse Tribonianum illum hominem Ethnicum, quo præcipuè vsus est Iustinianus ad colligendum & emendandum eum Codicem, quem à suo nomine Iustinianicum appellauit, monet Baronius. Hic enim homo pecuniæ quàm æquitatis studiosior Ius pretio vendebat, ac pro illâ auctoritate quâ pollebat apud Iustinianum, Leges quotidie pro cuiusque necessitate vel condebat vel antiquabat, prout famelicum canem (sic eiusmodi homines, qui non quale quid sit quærunt, sed quanti, a Seneca & ß Bartolus appellant) aura benè nummati marsupij afflauisset.

Eodem planè sensu Ludouicus Viues de causis

I V.

Cap. Non magnopere. & cap. final. Ne Clerici vel Monachi. cap. Statutum. cap. Ut periculosa. eod. in 6. cap. Super speculâ. de Priuileg. Claud. Clemens lib. 2. Musæi, sect. 1. cap. 10. Plautus in Tor.

Vbi supra.

a. Epist.

115.

ß In l. Omnes populi. ff. De Iustitiâ & Iure.

CORRU-

Lib. 7.

corruptarum artium: *Quod, inquit, dicunt Tribonianum fuisse magnum & eruditione & prudentia & iudicio virum, non dubito; sed hominem nec optimum, & quem Suidas ait consueſſe Leges vendere pro & tales figere ac reſigere, quales congruerent ijs qui plurimum numerarent. Neque in eum clementior Cœlius Rhodiginus: Erat, inquit, ſagacis vir ingenij & ad ſimulandum facti, impius quoque, & Chriſtiani cultus ex profeſſo hoſtis, auaritia cum primis mancipatus; ſic ut ad omnem lucelli auram Leges fixerit ac reſixerit: hic fraudeſ ſpirans, peſtifero afflatu Inſtinianum Imp. ita infece- rat, ut numquam moriturum perſuaderet, ſed viuum ſentientemque in calum tranſlatum iri.*

Leſſion
Antiq.
l. 22. c. 20.

V. Vin & iudicium Antonij Fabri? At quanti viri!

Lib. 8. Con-
iectur.
c. 8. 9. 18.
Lib. 10.
cap. 20.
Lib. 11. c. 1.
Lib. 12.
cap. 1. 16.
& alibi
paſſim.

Is paſſim Triboniani facinora, audaciam atque inſcitiam notat, & monet plus Iuris rationi tribuendum, quam illi qui ſecum ipſe pugnans, multa de ſuo, nimiâ Iuris imperitiâ, ſtylo parum eleganti adiecerit; ab obſcuro ad obſcurius, ab abſurdo ad abſurdius gradum fecerit; qui que inhumanas & impias manus veterum Prudentum ſcriptis intulerit, & barbarè loquens *cautelam*, pro *cautione* ſcripſerit, aliâ que eiufmodi.

L. Si debi-
tori. ff. de
Iudicijs.

In Tit. de
Paſſis.

Sed quid Duarenus? *Verum eſt, inquit, quod Bu-
daeus noſter diſſitabat, Tribonianum acciſas nobis Pande-*

Etas,

Etas, & mutilas veriùs quàm compendiosas tradidisse: adèd vt quotidie nobis diuinandum sit in his, quibus, si veterum extarent monumenta, nihil erat futurum dilucidius. Neque tamen hasce reliquias, qualescumque sint, idèd respuere & auersari, sed amplecti potiùs & boni consulerè debemus; simiamque illam imitari, quam scriptores quidam tradunt, cùm catulum quemdam suum pulchellum & carum amisisset, alterum fœdiorem, quem priùs inuisum habuerat, deperissee.

Veterum etiã Interpretum simplicitatem, in Triboniano explicando mirè anxiam, sugillat idoneã similitudine Bartholomæus Faius, Regius Luce-tiæ Senator, vbi ait, *Cæptum illud confusaneum, ineru-ditum ac redundans cùm scribendi tum profitendi Iuris genus passim à recentioribus Jurisperitis repudiari: neque iniuriã; cùm in eo vix studijs assequendo haud multum differre ab ijs videremur qui metalla vestigant, quibus immensos montes perforare; ingentem terræ vim eruere magnis impensis ac laboribus necesse est, priusquam vel ad plumbum veniant, qui argentum quarunt: ac plerumque spe elusi, impensam atque operam se perdidisse perquam grauitè ferunt, indignanturque. Atque vtinam Caio Cæsari egregia illa cogitata de Iure Ciuili ad certum modum redigendo, ac ex immensã diffusãque Legum copiã optima quæque necessaria in paucissimos libros conferendo proces-sissent.*

*Praefat. in
Comment.
Iuris Cini-
lis Fran-
cisci Gon-
nani.*

sissent. Nam ut Iustiniani multò post Imperatoris par
 propè voluntas singularisque ratio fuerit, præcipua quæque
 Consultorum monumenta in centonem contrahendi, ne per-
 petuo alioquin intercepta opere, suas eximijs auctoribus
 laudes inuiderent; hæc tamen persunctoria Triboniani &
 eius sociorum opera accisa veriùs quàm tentata adhuc su-
 premam insignis cuiusdam artificis manum desideret. Ac-
 curauere Graculi illi ad Perpetui Edicti imitationem, so-
 lum titulorum ordinem, reliqua cuique titulo subiecta ca-
 pita & responsa, deformi seu membrorum transpositione,
 non tam corpus quàm monstrum è pluribus compositorum
 operum fragmentis effingentes, vltro etiam confudere. Et
 dubio procul est, quibus nullus ferè procurando eo, quem
 in se receperant, moderato ordine rerum & sententiarum
 delectus fuerit, præsertim varijs & diuersa sectæ auctori-
 bus in unum cogendis, non pauca inuicem obstantia ex-
 cidisse. Quin ita Architectum illum (Tribonianum in-
 telligit) parum sincerè hic versatum: quippe Leges præ-
 tio fixisse ac reflexisse Suidas testatur, Procopio istius ob-
 iecti fidem sic eleuante, ut concesso interim auaritiæ cri-
 mine, penè astruere videatur. Vt cumque constat harum
 aliquas sub Iustiniani nomine recens latas, ab eodem
 subinde antiquatas fuisse; alijs præposterè adèò superim-
 ductis, vt vitra ab alterâ corrigatur, non semel ab Ac-
 cursianis, tum de lanâ caprinâ sapissimè, præ multâ hi-
 storia

*storia optimarumque disciplinarum ignoratione, sit alter-
catum.*

Bathasar Bonifacius, mitior quidem in Tribonianum, sed in Iustinianum vehementior: Hoc, inquit, seu iure, seu privilegio Iustinianus, si quisquam alius, meritò gaudere potest & debet, qui nihil umquam fortiter aut sapienter fecisse, sed per ministros pleraque benè ac feliciter transegisse visus est. Quis enim nesciat huic Imperatori belli gloriam à Narsete & Belisario; Pacis decora à Triboniano & Dorotheo fuisse parta? Si tamen quod intra sentio liberè apud te possum deponere, mihi Iustinianus nequaquam videtur benè de mortalium genere meruisse. Gemo quippe facinore, quod utrumque plerique suspiciunt, si paulò attentius rem introspicimus, ingenti posteris detrimento fuit. Nisi enim Gothos etiam tum miscentes Italià nostrà expulisset, nos eos nunc omni barbarie discussà, & ruditate deterfà, optimos Principes haberemus. Et nisi huic rursus perniciofa illa incessisset libido Iuris Romanorum Ciuilis perturbandi, & veterum Iurisperitorum libros deflorandi, non regnaret nunc in reginam Artium Iurissprudentiam tanta stoliditas & ignorantia, quantam ne in ipsius quidem Iustiniani ingenio fuisse Procopius putet, etiamsi auriculas, ut ille ait, morè asinino agigaret: quantamque neque Budæus, neque Alciatus opinari possint sub Iustiniani cranium habitasse,

*Epist. ad
Dominicū
Molinum.*

quem hominem ex Suidá *Analphabetum* vocarunt. Neque ego quid sciuerit, quidve ignorauerit Iustinianus valde curandum, neque quâ linguâ, Græcane an Latinâ an Illyricâ loqueretur accuratiùs inuestigandum crediderim. Illud verò in primis contenderim, *Iuris Ciuilis ordinandi solam diui Iulij mentem fuisse capacem, ad eamque rem aggredi oportuisse animum Iustinianeo φιλοσοφώμεν.* Quem nimirum simplicem appellat α Contiùs, & β Petrus Gregorius Tholosanus; *stolidum, mulierosum, flexum à mulieris arbitrio in quam vellet partem.*

α Lib. 9.
Lectio.
 β De Iure
uniuerso
lib. 47.
tit. 11.
Tiraquell.
in l. 11.
Connu-
bialem.
num. 2.

VII. Adde querelas, vota, inuectiones & lamenta doctissimi Balduini: *Equidem, inquit, sæpè cogor & accusare perturbationem Iuris à Iustiniano relictæ, quæ nos tam miserè iactat; & optare ut ille saltem Corpus Iuris concinnasset postremis sui Imperij annis. Sed cùm frustra optando nihil quidquam conficiamus, & quod ille intriuit, nobis exedendum sit; illud tantùm superest, ut confusa Iura discernamus, si fortè possimus vel ea concoquere, vel hanc molestiam deuorare.*

Commen-
tar. de Iu-
stiniano,
sive de Iu-
re Nouo.

Quis non dixerit libros Iuris nostri miserè esse contaminatos, miseramque esse nostram conditionem, qui in ijs volutamur? sed eorum esse miseriorem, qui ne quidem sentiunt quid trahent?

Tam variè, tamque perplexè Ius illud inuoluit Iustinianus, & postea, cùm Nouellas ederet, ita reuoluit ac

permi-

permiscuit, ut in eo frustra & verbosè recitando neque me neque lectorem meum cum fastidio fatigare existimem esse opera pretium.

Nos miseri, & bis terque miseri, qui tales inter scopulos iactamur: sed multò illi etiam miseres, qui neque vident, neque sentiunt, ac ne per somnium quidem cogitant quidquam de Triboniani siue flagitio, siue stultitiâ, siue audaciâ in Pandectarum capitibus, non iam dico componendis, sed potius cauponandis.

Optarem equidem habuisset Iustinianus Scriptores suarum Legum diligentiores. Habuit profectò nimis verbosos: sed in rebus ipsis alioqui explicandis negligentissimos: quæ negligentia nostram Iurisprudentiam miserè perturbat & commiscet.

Fuit certè magna Triboniani culpa, pugnantem sententias Pandectis inserentis: sed multò est maior, cum id facit, ubi etiam Iustinianus alteram prius reiecit, alteram recepit. Peccatum tamen non semel in hoc quoque genere abs Triboniano esse res ipsa loquitur: & imprudenter verecundi sunt Interpretes (ne ineptos & insulsos dicam) qui quiduis fingunt & comminiscuntur potius, quàm sui Triboniani maiestatem imminuant, quasi verò fuerit ille àiαυάπμσc.

Miseri Interpretes volunt, inuito etiam & reclamante Papiniano, pugnantem sententias conciliare: & propterea

nihil non fingunt, & vehementer se vexant. En quàm sit de illis benè meritus Tribonianus, & quo iudicio in Pandectis consarcinandis vsus sit.

Multis sentibus & spinis liberata erat Jurisprudencia, nisi si earum tribulos & aculeos Tribonianus Pandectis insperisset.

Graculorum Ius Civile, Jurisconsultorum Romanorum disputationes illotis manibus tractantium, & vt catuli lacerant panniculos (quemadmodum ait ille apud Platonem) discerpentium hallucinationem & imperitiam potius accusauerim.

CAPVT

CA P V T III.

Tribonianus defensus aduersus vituperatorum
nimiam acerbitem.

- I. *Summâ Civilis Prudentia, cognitione excelluit
Tribonianus.*
- II. *Doctissimus fuit, humanissimus, minimè auarus,
vel ipsius Procopij suffragio.*
- III. *Eius stylus expensus.*
- IV. *Affertationis in Iustinianum Imp. falsò insi-
mulatur.*
- V. *Non fuit Gentilis, neque Atheus.*
- VI. *Delirius, Baronius, Contius, aliq̃q̃, in eum incte-
mentiores.*
- VII. *Veteres Iureconsulti contemptores diuitiarum, &
aquitatis studiosissimi.*

EX CERPTA à me suprâ, & alia eiusmodi I.
aduersus Iustinianum & eius Quaestor-
rem Tribonianum ferè afferri solent;
quæ si quis mecum attentius consideret,
videbit haud dubiè non tam multa in ijs repreh-
denda esse, quàm videtur ijs qui audirâ tantum al-
terâ parte pronuntiant.

Vt enim de Triboniano sententiam explicem
meam, dicam, & quidem paucis, tam me peccatu-
rum si ab eo peruestigata omnia comprehensa que
esse

esse contenderem, quàm si eidem, quòd interdum falsa pro veris retulerit, summam rerum Ciuilium cognitionem detraherem. Budæus quidem in Annotationibus ad Pandectas loca plurima collegit, in quibus confarcinandis ei Tribonianus dormitasse visus est: non quòd tamen desperaret fieri posse vt concordarentur, sed vt doctorum hominum ingenia potiùs excitaret; quemadmodum sibi à Budæo relatum Franciscus Connarus testatur.

*Apud Gilbert. Re-
gium lib. 1.
E'varriopu-
m cap. 2.*

Sic etiam aliquando de veris vsucapionum differentijs contra Tribonianum disseruit Ræuardus, non vt opinioni, quam de illo viri docti imbiberant, aliquid omnino subduceret; sed vt veritati, quæ in disciplinis omnibus principem tenet locum, fideliter inseruiret. Neque enim cuiquam vnquam contigit nusquam offendere; & maius est quàm vt conuenire in humanam fragilitatem queat. Atque in tantâ veterum disputationum copiâ cauere vbique non potuit Tribonianus, quin imprudens in Pandectis relinqueret subinde earumdem vestigia; vt fuse docuit Balduinus: qui tamen, quem paulò ante *obliuiosum* appellauerat, illatæ iniuriæ immemor, alibi passim, & præsertim in hoc Vsucapionum argumento, *benè memorem* Tribonianum scribit. *Cùm iam pridem*, inquit, *quicumque in orbe Romano habitabant,*
erant

*Commens.
de Insti-
niano, siue
de Iure,
Nono.*

erant Ciues Romani, sic & omnes prouinciæ & regiones huius Orbis, Juris Italici intelligi esse debebant. Sed ut longum tempus ex prouincijs in Italiam induxit loco biennij (hoc est, prædia iuris Italici citius vsucapi voluit, quàm quæ olim non erant iuris Italici) sic rerum mobilium vsucapionem non vnus anni, sed triennij esse debere statuit Iustinianus; cuius quidem Legis nouæ, & mutationis bene memor Tribonianus, ubi veteres meminere anni aut biennij, in Pandectis cautè scripsit tempus statutum, constitutum, Lege definitum, sapè etiam longum aut diuturnum, ubi veteres biennium dixerant.

L. Vnicâ.
C. de Vsu-
capiionibus
transfer.

Hunc sanè Scriptores antiquiores plerique omnes I I.
ita prudentem Iuris, ita litteris institutum existimauerunt, ut se illi in omni scientiâ nemo auderet comparare. Ad summam peruenerat eruditionem, nemini suæ ætatis inferior, auctore Suidâ. Vir erat moribus & disciplinâ omnium artium nulli secundus, Procopij suffragio; eodemque teste (ne facilè apud quemquam ut homo superbissimus, aut pecuniæ ad miraculum auidus malè audiat) eodem inquam teste, *iustum se habatur lucrum naturâ mitis & humanus*. Vnde apparet illum, quod ab Imperatore α Constantino iure vetitum sciebat; numquam existimationi suæ immensa atque illicita compendia prætulisse. Et mirum profectò, Franciscum β Guinetum, eximium alioqui

Lib. 1. de
Bello Per-
sico.

α L. 5. C. de
Postulan-
do. Vide &
Aurb. de
Iudicib. ac
Franc. Pol-
let. Hist.
Fori Ro-
mani lib. 5.
cap. 10
β In Iusti-
niano
Magno.

C

Tribo-

Tribonianum propugnatorem, ad hunc Procopij locum animum non aduertisse. ait enim: *Supereſt auaritiæ crimen, quo Tribonianus abſolui non debet: grauiſſimorum enim teſtium fide conuictus tenetur, qui conſtanter eum huius cupiditatis luto reſpergunt; cum hac tamen modeſtiâ, quâ profitentur vnâ auaritatem pecuniæ ſummas viri præſtantis virtutes infeſiſſe, iſtamque ipſam labem eius eloquentiâ & moribus ſuauiſſimis facile condonatum: adeo vt nullus ei vnquam, ne leui quidem contumeliâ inſultauerit, niſi quòd inſanâ ſeditione populus furens à Juſtiniano, lenire lymphatos animos tentante, aliquando extorſit, vt magiſtratu deſiceretur: ſed mox tumultu deſerueſcente reſtitutus eſt, ac deinde cum vitam placidam quieto curſu egiſſet, ſenex facili exitu ſolutus eſt.*

- III. Ad ſtylum illius quod attinet; haud equidem proſus negauerim quædam eſſe in ipſis Inſtitutionibus, quæ non vſquequaque Romanam in dicendo puritatem atque elegantiam redoleant: neque inficior, vt alia omittam, Triboniano fatiſ familiare fuiſſe, dictiones *quatenus & competenter* in Conſtitutionibus frequentiffimè vſurpare, quas vix ac ne vix quidem eo ſenſu in Iureconſultorum ſcriptis, adeoque priorum Imperatorum reſponſis reperias. Sed vt omnis peregrini ſermonis illuuiet, quantum rerum natura patitur, Iureconſulto vitanda eſt; ita etiam

*Anton. Fa-
ber lib. 6.
Conſtitur.
cap. 19.*

etiam interdum rebus magis quàm Suadæ litandum est; neque magnoperè curanda delicata illa & nimium affectata quorundam elegantia, qui si fortasse legant, *Cognatum propter seruitutem capite minutum; nequidem si manumissus fuerit recipere cognationem*; vel ex Lege XII. Tabularum, *Nequidem inter matrem & filium, filiamve ultro citroque hereditatis capienda ius dari*; protinus exclament cum Augustino Datho Senensi, Indignum facinus! hoc non dici nisi locutione violentâ: inter hæc verba *ne & quidem*, semper interuenire aliquid necessariò debere, vti rectè de Excusationibus Tutorum: *Propter aduersam valetudinem, propter quam ne suis quidem negotiis interesse potest, excusatio locum habet*. Itemque de Inutilibus Stipulationibus: *Qui in potestate parentis est impubes, ne auctore quidem patre obligatur*. Sed circa minutias hæc languere, sine quarum explicacione summa Legis æquè constiterit, quantulum obsecro laudis habet? Habeant sibi suas particulas Grammatici, & aduerbia colant vt Pandectas Orationis: ab Homero Vlyssis errores quotidie inquirent, suos verò minimè: Philoctetæ mala benè cantitent, sua bona malè disponant. Laurentius Valla, vt maximæ vir doctrinæ, ita & supra vires suas audax, nec à Iureconsultis quidem temperauit, quò minùs illis diem diceret, &

S. Quod autem. Inst. de Capitis diminut. Inst. de S. C. Terulliano.

Cuiuslibet lib. 23. Quæst. Papinian. Andr. Alciatus Oratione habitâ Auentione. Extat Tom 2. Idemque lib. 4. de Verbor. signific. num. 20.

de verborum quorundam significatione, seu Latine maieftatis læsæ reos faceret : cuius accusationis no- uem & viginti capita breuiter confutauit Alciatus; tum vt tantam eius arrogantiam, certè *φιλαυτίαν*, ali- quatenus retunderet; tum vt hi litteratores non esse temerè à nostris recedendum cognoscerent, & ve- riora à Iureconsultis etiam in alienis professionibus tradi, quàm ipsemet Valla, alioquin Grammatico- rum præstantissimus, in propriâ arte commentari potuerit.

Aufugiant itaque à nobis hi Aristarchi, qui vo- cabula, eorumque vsum atque ordinem non admit- tunt, nisi cum fideiussore quopiam antiquo. Si enim fortassis exciderit homini Græco vox ignota castæ Latinitatis principibus, quæque ius ciuitatis non sit adepta; si quod verbulum iam senescente Latini ser- monis puritate, ex alterius linguæ facie Romanæ adhæserit, non ex eo statim sequitur, barbarè vbiq; locutum Tribonianum. Durus ille quidem & asper, quod de Ammiano Marcellino dici solet, si cum Augusti æuo conferatur : sed tamen ornatus interdum, & suos habens lepores; atque vt in senticeto rosæ nonnumquam & lilia succrescunt, ita in huius aspritie velut flosculi quidam elegantiarum vrbana- rum reident.

IV. Mi-

Amos.
Augustin.
l. 2. Emen-
dat. cap. 1.
Francisc.
Connanus
Comment.
Iuris Ciuil.
lib. 10. c. 2.
num. 12.
Budaus
1. Parte
Annot. in
Pandect.
Limdenbro-
gius Prof.
in Am-
mian. Mar-
cellin.

Minimè verò mirandum, si fortè Græci, atque IV. inter eos Tribonianus, florente Reipublicæ statu, Imperatorem aliosque Principes viros, non tam dignitatum vel officiorum indigetamentis, quàm inanium titulorum crepitaculis extulerint; cum ne hodie quidem, aecisis rebus & pressi iugo seruitutis, hac in parte certis terminis coërceri posse videantur. Si tamen ex æquo & bono nobis accedant honorarij arbitri, numquam passuros eos esse confido, ut in re falsà Tribonianus in ius vocetur, litemque illi quisquam de nimiâ in Iustinianum adulatione contestetur, quasi primus Leges illius nomine conscribens apposuerit hæc verba: *Nostra sanxit Æternitas*: quæ multò antè in Constantio Imp. deriserat Ammianus. Imperatores passim *Sacratissimi & Divinissimi* appellantur: eorum diplomata *Sacræ, Divinæ litteræ* nuncupantur. Orbiculari illo diademate (quod dijs olim Gentilitas, nos Sanctis viris tribuimus) reddimita Imperatorum capita in eorum nummis nonne videmus? Ea porrò non meriti, sed Imperialis & Regiæ dignitatis prærogatiua est.

Lib. 15. in Princip. Alemannus in Notis ad Arcanam Procopij Historiam.

• Nam de Triboniani Paganismo quid attinet dicere? Scriptum disertè ab Huberto Giphanio I C. celeberrimo, illum falsò tantæ cæcitatatis insimulari, traduci que erroris, cum tot præclaras Leges de Christianâ

Comment. de Imp. Iust. Iustiano.

stianâ Religione planè Catholicas eo dictante Imperator Iustinianus diuulgarit, & Magistratum nisi Christiano capere nemini tum licuerit. Vnde aperte idem Imperator, vbi de Compositione Digestorum: *Omnia, inquit, confecta sunt, Domino & Deo nostro IESV CHRISTO possibilitatem tam nobis quàm NOSTRIS in hoc SATELLITIBVS prestante.* Et fuit qui quandoque suspicaretur, Caium; magnum illum Iureconsultum à Iustiniano siue Triboniano *Nogstrum* appellari, quòd Christi fidem profiteretur. Ad- do ego, passim in Legibus *Crucis* vocabulum in *Furca* nomen à Triboniano commutatum, aliquo saltem Christianæ Religionis indicio. Exempla multa sunt, & iam ab alijs notata. Pari calumniâ Belisarium falsò notatum ab Aimoino docet Nicolaus Alemannus ex ipsamet Procopij Arcanâ Historiâ; quippe qui adolescentem Theodosium, parentibus qui cum Eunomianis sentirent in Thraciâ natum, domi aluerit, eumque iamiam in Africam transmis- surus Diuino lauacro lustratum suis exceperit ma- nibus, & vnâ cum vxore Antoninâ filium adopta- uerit; quo more Christiani consueuerunt liberos ad- sciscere.

His lubet adiungere præclaram Triboniani de- fensionem à Francisco Guineto I.C. institutam, câ
Lucubra-

*Vacca in
Præmio
Digestor.
§. in his.
§. Quas ex
omnibus.
in Præmio
Instis.*

Lucubratione quam IUSTINIANVM MAGNVN in-
 scripsit : Inter delectos heroes captiuam Iustitiam confu-
 sioni erepturos , toto vertice vnus eminebat Tribonianus ,
 dux operis à Iustiniانو dictus , vt eius incredibili sagaci-
 tate aliorum industria gubernaretur . De hoc Triboniano ,
 de cuius ingenij nobilitate nemo dubitat , famam ambiguan
 scriptorum alij dissiparunt , alij sciuiores collectâ infami cri-
 minum nube totum hominem iniqui rumoris amarâ inui-
 diâ persuderunt , quasi nullum scelus quantumuis dirâ fa-
 cie occurrens horrerit , & sinistris moribus aded profliga-
 tam improbitatem assueuerit , vt non alijs quàm suæ libi-
 dinis finibus fas atque nefas discerneret . Ista verò scri-
 ptorum , iracundiâ feroci detonantium , accusatio omnis
 duobus in criminibus vertitur , Auaritiâ & Impietate ,
 siue , vt loquuntur illi , Paganismo : quia nempe aiunt cum
 mirabili fraude (si memorare dignum est) illudum Iustli-
 nianum induxisse , vt seriò crederet immortalem se esse , &
 in calum certò euolaturum corporis vinculis non exolutum .
 Sed hæc ridicula vanitatis plenissima fabula , Græculi
 scriptoris solemniter delirantis somnium est , non Tribon-
 niani crimen . Nam , ô bona anus ! quanti ludibrij hocce
 portentum ? Christianissimum Principem , religiosa pietatis
 laudibus inclytum , hostium cali hostem acerrimum , eleganti
 eruditione per quotidiana Episcoporum colloquia imbutum ,
 in tam frequenti consuetudine cum Pontificibus Romanis ,
 iam

iam declinui aetate, toties violentiâ morborum in extrema vitæ angustias proiectum sibi viuo calum sperasse? hanc opinionem intimè insidentem animo hausisse, extra mortis iectum se versari? quodque magis mirere, omnes eiusdem temporis scriptores tam deuia stultitiæ memorabile exemplum aut oblitos aut nesciuisse? vni post quingentos annos nonnulli auctori per oraculum fortè admonito non excidisse?

Ipse Andreas Alciatus, posteaquam retulit ex Suidâ, Tribonianum hominem fuisse Græcum, omnis religionis contemptorem, & præsertim à Christianâ Fide abhorrentem, adulatorem ac fraudulentum; mox mitiora subiungens: Sunt tamen, inquit, qui aliter de Triboniano sentiant, nec temerè Grammaticis de Iureconsulto credendum arbitrentur: quandoquidem etiamnum videamus, & sæpissimè experiamur, quanto supercilio id hominum genus, quo iure, quâ iniuriâ, & mortuos & viuentes insectetur; quamque suis in studijs hi sibi placeant Moria beneficio felices, alios omnes contemnant: & epistolis ante ipsos Legum Codices præfixis, Accursium, Bartolum, ceterosque acerbissimis conuicijs dilacerent: Imperatoris sui Laurentij Valla exemplo prouocati, cui mortuo honos hoc Epitaphio habitus fuit:

Tandem Valla silet, solitus qui parcere nulli est.

Si queris quid agat; Nunc quoque mordet humum.

Quod

Lib. 4. Dis-
puncti. c. 7.
Vide Gre-
gor. Lopez
Præf. Libri
Singular.
Animad-
uers. &
cap. 7. n. 4.

Quod sanè carmen longè magis ipsis quàm Vallæ conuenisset, cuius doctrinæ pleraque eiusmodi condonanda sunt : at hi ea maximè reprobant quæ non intelligunt.

Sed Gentilis fuerit Tribonianus (nam obiectum illi auaritiæ crimen iam supra diluimus) Deique Optimi Maximi beneficio lucem veritatis per Christum omnibus affulgentem, magno suo malo, haurire noluerit ; non ijs tamen tenebris immersum fuisse par est credere, vt negauerit præstantem aliquam æternamque esse naturam, & eam suspiciendam, adorandamque hominum generi ; cùm Iuris naturalis firmitatem atque constantiam, quam Naturæ forsitan creatæ a Romani Iureconsulci tribuebant, ipse meritò adscripserit Prouidentia Diuinæ.

Agedum videamus, in quos errores, viros etiam magnos, deque Republicâ litterariâ optimè meritos, Triboniani impugnandi studium impulerit. *Falluntur Iuristæ*, inquit Delrius, *qui existimant Iure Ciuili licere maleficijs vti in bonum finem : nempe ad curandos morbos, vel ad repellendas tempestates, vt Hostiensis in Summâ, Azo in Summâ, Petrus Aerodius libro Rerum iudicatarum, Bartolus, Salycetus, Godefridus & alij in l. Eorum. C. de Malefic. Troilus Maluetim de Sortibus, Grilland. de Sortilegijs, & alij communiter. Dico falluntur, quia Legem illam Constantini, quâ nituntur, recentiore*

a L. Omne. 9. ff. De Iustitia & Iure. §. Sed naturalia. Inß. De Iure Naturali, Gentium & Ciuili.

V I.

Lib. 6. Disquis. Magicar. 9. 2.

Lege sustulit postea Leo Imperator Const. LXV. ad Stylianum, de Incantatorum poena, ut recte advertunt Nicolaus Remigius, Petrus Gregorius & Godelmannus; quam quod Tribonianus homo plane scelestus pratermiserit, causam aliam non video, quam quia ab omni erat pietate & vera religione alienus. Haecenus Delrius, non sine insigni lapsu & metachronismo: neque enim potuit Tribonianus Leonis Constitutionem laudare, qui huius nominis Imperator VI. Basilij Macedonis filius, annis plusquam trecentis à Iustiniani ævo floruit. Quâ de re audiendus Henricus Agylæus Leonis interpretes, qui ante annos ferme centum in eius Constitutiones Vefontione, Maximâ Sequanorum, ita præfatus est: Cum Iustinianus Princeps Ius Civile ex veterum varijs multiplicibusque scriptis in compendium redegisset, ac insuper pro rerum postmodum emergentium naturâ Constitutiones scripsisset, eaque in eam quam videmus multitudinem atque molem excreuissent; is verò eius labor Basilio Macedoni Orientis Principi multis de causis displiceret; communicatâ ipse cum Constantino ac Leone filijs suis operâ, quacumque ille eiusdem argumenti diuersis locis tractasset, sub suis titulis collectius digessit: quæ obscuriora viderentur, apertius perscripsit: verbositatem rescauit: ac denique prout mutatum Reipublicæ statum postulare putabat, alia reiecit, alia reformauit, alia nouiter

intro-

introduxit. Quo ipso in opere, cum post patris fratrisque obitum sceptrum Leo solus obtinens nonnulla partim non probaret, partim requireret; continuâ, ut facile conijcere est, scriptione correctis, adiectisque quæ viderentur, velut colophonem illi addidit, summamque manum illi imposuit: Singulas autem res singulis ferè Constitutionibus inclusit, atque ita diligenter quasque rationibus communiuit, ut non iubere Leges, sed persuadere posse videatur. In quo profecto cognomini suo respondere voluit, ne cum alijs in rebus omnibus Philosophus dici mereretur, ubi præcipuè prudentiam suam exerere deberet, sui dissimilis esset. Ita quidem Agylæus; & rectè, si chronologiam spectes: non tamen hoc loco prætermiserim Claudij Chiffletij I. C. Sequani, Propatruj mei, iudicium planè contrarium de Leone Imp. de quæ præstantiâ Juris à Iustiniانو relicti: Ipse, inquit, Iustinianus veterem reparaturus Jurisprudentiam, tantam ipsi antiquitati reuerentiam habuit, ut multis in locis Juris desuetudine innumbrati vestigia superesse voluerit, ne antiquitatis memoria & primæ illæ Legum Romanarum origines ignorarentur ab ijs, qui Legibus Romanis viuerent. Dissimili multò proposito atque Basilicorum auctor Leo, qui non contentus Iustiniანი Juris Ciuilis editione, rapsodiam aliam Legum Romanarum Orienti inuexit, à priore illâ usque adeò degenerem, ut tantum Iustinianus à Leone distet, quan-

Disquisitione de
Secundo
Capite
Legis
Aquilie.

tum qui Parrhasij aut Apellis tabulâ repertâ, picturâ iam vetustate semesâ & fugiente, delere tamen antiqua & nobilis picturæ reliquias mauult & nouam superinducere, ab eo, qui corrupta picturæ loca, eo quo potest modo resarcire ac reparare, & integras diuini operis partes conseruare potius, quàm perdere studet. Videtur enim Leonis hoc studium fuisse, vt Romani Iuris gloriam maiestatemque deleteret prorsus & extingueret.

Crediderit haud dubiè doctissimus Delrius, non hunc fuisse auctorem Constitutionis de Incantatorum pœnâ, sed alium Leonem Iustiniâ Imp. decessorem; cuius, & cum elogio quidem Inclytæ recordationis, meminit Tribonianus, ita vt quo secumque vertat Delrius (pace tam præclari Scriptoris dixerim) errorem malè subducti calculi magno viro iniuriosum excusare non possit. Ait enim Iustinianus in Institutionibus, Triboniani stylo exaratis, hanc stipulationem, *Si nauis ex Asiâ venerit, hodie dare spondes*, inutilem olim fuisse, quia præposterè concepta esset: sed se talem conceptionem confirmasse; **Quod LEO INCLYTÆ RECORDATIONIS**, in dotibus eandem stipulationem, quæ præpostera nuncupatur, non esse reiiciendam existimauerit.

De Inutilibus Stipulationibus.
§. Item si quis.
C. l. Præposteri.
C. de Testam.

VII.

Vide supra
cap. 11.
num. 111.

At enim suis fauens Ethnicis Imperatoribus, notante Baronio, Contio, alijsque, ipse Ethnicus Legum conditor

conditor atque collector Tribonianus malitiosè in Codicem Iustinianum eorum Leges inuexit, vt Diocletiani & aliorum, qui Christianam Religionem persecuti sunt.

Non damno querimoniam, quæ ex odio Gentilitiæ superstitionis & fidei pietate promanat. Verùm quamuis impij, & omnibus modis à Christianâ Religione alieni fuerint, non continuò quidquid edicere, impium est; præsertim cùm in suis Constitutionibus edendis Iureconsultorum operâ ferè vsi sint, qui minimè fallaces, contentores diuitiarum, adeoque æquitatis studiosissimi fuere. Quid enim ab his tam longè alienum fuit, quàm ratio fallendi, cùm ceteros ab omni fraude cohiberent, & correctores prauitatis humanæ, æquum ab iniquo separarent, licitum ab illicito discernerent, bonos denique non solum metu pœnarum, verùm etiam præmiorum exhortatione efficerent?

L. Diui fratres. ff. De Iure Patron. Cuiacius l. 19. Quæst. Papinian.

L. 1. §. 1. ff. De Iuritiâ & Iure.

Voluntas fingendi ac mentiendi eorum est, qui opes appetunt, lucra desiderant; quæ res procul dubio ab antiquis illis Iurisprudantibus abfuit: ita enim delegato sibi officio fungebantur, vt derelictis omnibus, vix ad tutelam vitæ necessaria possiderent. Atque adeò cùm Legati Ætolorum, auctore Plinio, Sextum Ælium Iureconsultum in Consulatu pran-

Histor. Naturæ. lib. 33. c. 2.

dentem in fictilibus adijissent, missa ab ipsis vasa argentea non accepit ; neque aliud habuit argenti ad supremum vitæ diem , quàm duo pocula , quæ Lucius Paulus socer ei ob virtutem donauerat. Ipsi Iuris Antecessores hoc primùm profitebantur, Mercenariam operam spernere , ne Ciuilem sapientiam, quam Vlpianus rem sanctissimam vocat. , pretij nummarij æstimatione dehonestarent . Ergo à quibus abfuit studium lucri, abfuit etiam voluntas peccandi, & caussa fallendi, vt rectè scribit Lactantius.

L. l. §. 4.
ff. De Extraord.
Cognitionib.

CAPVT IV.

Iustinianus Imperator doctrinâ & moribus
verè magnus.

- I. *Iustinianus sapientissimus Imperator, Princeps doctus.*
- II. *Cur diuortia suis Constitutionibus admiserit.*
- III. *Laudatur ab Alemanno Procopij interprete.*
- IV. *Balthasaris Bonifacij iudicium de eiusdem Procopij Arcanâ Historiâ.*
- V. *De Iustiniano Imp. Sanctissimi Romana Ecclesia Pontifices honorificè locuti: quantum eius industria & sollicitudini debeant Ciuilis Prudentia Studiosi.*
- VI. *Anaritia labem, aperto mendacio, optimo Principi inurit Procopius, in seipsum iniurius.*
- VII. *Quid causa sit cur multa de personis Ecclesiasticis statuerit.*
- VIII. *Studium Ciuilis Prudentia à viris Religiosis & Sacris initiatis in pretio habitum.*
- IX. *Iuris utriusque cognitio Iureconsultis necessaria.*

POTUIT ad hæc Iustinianus, quem merito Theodahatus Rex Gothorum modò *Sapientissimum Imperatorem*, modò *Principem doctum* appellat apud Cassiodorum, potuit, inquam, Iurisprudentiâ pollens, & Christianus Imperator, mulieris captiuæ radere caput,

Lib. 1. Var.
Epist. 9.
C. 22.

put, vt habetur in Deuteronomio, supercilia & un-
gues amputare, ac sic illam habere in coniugio; po-
tuit suggerentibus Episcopis Constantinopolitanis
Epiphanio & Mennâ, hominum Ethnicorum sapien-
tiam, in salutem generis humani, de ancillâ atque
captiuâ Israëlitem seu Christianam facere, & quid-
quid in eâ mortuum erat, idololatriæ, voluptatis, er-
roris, libidinum vel præcidere vel radere. Hinc mu-
liebres & profanos funerum lessus conuertit in can-
tus sacros, & Præficarum loco Psaltrias substituit.
Hinc ab illo omiffa omnia quæ ad Sacra Gentilium
pertinebant, quorum ius erat penes Collegium Pon-
tificum, secundùm ea quæ Numa statuerat: hinc
laudauit suorum temporum castitatem, reiecit vete-
rum, si non Romanorum, vt voluit Ræuardus, at
certè Græcorum & Lacedæmoniorum licentiam,
qui ætatem ad nuptias idoneam ab inhonestis &
obscænis nudatorum corporum inspectionibus æsti-
mabant. Et licet fortassis Iure Ciuili toleretur ^a con-
cubinatus; quia tamen, vt ^β Marcellus ait, Concu-
bina non habet honestatem; primi que Iuris præce-
pti apud viros bonos ea vis est, vt non modò quod
liceat spectent, sed magis quod honestum est, omnes
boni eam abominabuntur: idem que iuris erit apud
illos de donationibus erga meretrices, quas Lex
quidem

Nonellâ
59.

Inst. Qui-
budis modis
tutela fini-
nitur.
Lib. 4. Va-
rior. c. 10.
Plato lib. de
Legib. 11.

^a *L. 1.*
§. vlt. ff. De
Concubin.
^β *L. Scu-*
prum.
ff. De Ritu
nupt.

L. Affe-
ctiones.
ff. De Do-
nationib.

quidem omnino non prohibet, sed tamen iudicat esse inhonestas.

Si quis præterea miretur, Iustinianum (qui toties se Christianum, & sacrorum Canonum cultorem defensoremq̃ esse, Ritusque Paganorum damnare a profitetur) β diuortia suis & anteriorum Principum, quas Codici suo inseruit, Constitutionibus admisisse; equidem non illud sentiam quod γ Alciatus, seu Legem istam Christi, quâ coniunctos separari vetuit, aliter primis sæculis intellectam fuisse (id enim confutauit δ Didacus Couarruias) verum dicam potius cum ε Gudelino, diuortia, vsuras, concubinatum, multaque eiusmodi, quæ ex Legibus Ethnicorum inualuerant, nondum in orbe Romano penitus tolli potuisse. Sustulerat dudum ζ Constantinus pœnas cœlibatus; tollebant & posteriores Principes paulatim alia veræ Religioni aduersantia: & quæ pernitebant, existimandum est eos permisisse, vel potius dissimulasse, non tam approbando quàm necessitate & statu Reipublicæ hoc exigente, donec crescente quotidie Religione, consensuque populi Paganica ista euauerunt. Ad rem facit monitum η Ræuardi, vbi ait, *Iustinianum Imp. eam dedisse Triboniano in Prudentum Responſis digerendis auctoritatem, ut illud omne quod Pandectis inclusum est, ad sui tem-*

α G. De summâ Trinitate & Fide Catholicâ, tot.
 Tit. De Paganis & Sacrificijs eorum.
 β Franc. Balduin. in Iustiniano. γ Lib. Παγίτων c. 20. & Duarenus ad Tit. ff. De Diuortijs. δ Lib. 4. Epitom. Decretal. p. 2. c. 7. §. 4. ε Lib. 1. de Iure Nouissimo cap. 10. ζ L. 1. C. De Infirmand. pœn. cœlibat. η Lib. 4. Varior. cap. 19.

E poris

poris rationem accommodari voluerit. de quo etiam audiendus Nicolaus Alemannus Præfatione ad Arcanam Procopij Historiam.

- III. De partibus, inquit, victorijs, Imperioque Romano propagato nihil attinet dicere, cum sola modo reliqua illorum memoria sit. Constitutiones autem ab eo sapientissimè conditæ, vel veterum Imperatorum Leges vno in Codice ordine distributæ, vel antiquorum Sapientum Responfa ex immensâ congerie, summâ studiorum facilitate ac breuitate digesta, vel hæc eadem ad Institutionis modum enucleata, eam Iustiniano gloriam pepererunt, ut vndecim iam & amplius hominum ætates eandem quasi per manus acceperint, fouerint, & magis ac magis amplificauerint. Nec sanè facilius Iustiniano quidquam fuit quàm vel hæc solum ob rem gloriæ ac nominis laude reliquos omnes Romanos Principes infra se ponere; cum illi pro suorum quisque facinorum præstantiâ, in Romanâ Rep. velut in Theatro; alius alio vel humiliores vel editiores loco titulos nomenque sibi statuisse videantur; ipse verò, qui Romanis Legibus suum præfixit, eminentissimum locum atque æternum inuenerit. Quamobrem in tanto publici fauoris applausu sinistri de eo rumores penè siluerunt, ac tantâ gloriæ ac temporis diuturnitate omnis de illo ingrata memoria exoleuit. Exoleuit autem tum apud alios, tum apud eos præsertim, qui cum dies noctesque assidui cum Iustiniano sint,
- eant

eam de illius iustitiâ, temperantiâ, pietate, innocentia conciperunt animo opinionem, quæ non rebus ab eo gestis (ad quas parum fortassis intendunt animum) respondeat; sed quæ latis ab eo Legibus conueniat; in quibus nihil ferè est quod non ad absolutam virtutis normam scriptum inueniant, & quasi in imagine suis coloribus expressum contemplantur. Neque ipsis quidem aliter de Iustiniano sentire præstat, cuius commendationem non minimum esse suorum studiorum ornamentum putant. Quod animo futurum præfagebat Nicolaus Alemannus, re ipsâ suarum partium esse credidit Thomas Riuius Iureconsultus Anglus, qui aduersus Procopium, post veras laudes in Iustinianum congestas, turpiter à seipso desciscentem, eiusque interpretem Alemannum calamum stringens; Iustiniani Imp. defensionem ex professo suscepit.

Facti historiam Balthasar Bonifacius sic expressit IV. in Epistolâ ad Dominicum Molinum, quem *veritatis assertorem, obrectationis & calumniæ depulsorem* vocat. Et quod *unum*; inquit, *maximè omnium sitientissimè auere solet mortalium curiosa cupiditas, mortuum vidi ab inferis excitatum; nec vidi solum, sed hisce manibus contrectavi, fecique adedè mihi familiarem, ut collatis etiam capitibus, de rebus arcanis colloquamur, siue potius confabulemur. Tu mihi, Domine, rediuuium Procopium, eius,*

E. 2

inquam,

inquam, Aristoꝛ, hoc est, vt eius interpres de suo addit, Arcanam Historiam (quam ego disperisse funditus, & ad nihilum reuertisse, si modo quidquam fuit v̄mquam, existimabam) integram, incolumem, ornatam, lautam, imò etiam cerussatam & calamistratam ostendis. Sed & aliud portentum mirabilius ostendis; immortalem, inquam, virum, homuncionis pugione tamquam Diomedis gladio confossum, obruncatum & contrucidatum, Anglicana cuiusdam necyomantie miraculo vitæ restitutum, de suis se hostibus vlcisci, mortuumque de viuis triumphare. Inter Iustiniani titulos, illum quoque legimus, quo se, cum de barbaris gentibus victis ac domitis nomina sibi ascisceret, non solum Gothicum & Vandalicum, sed etiam Alemannicum appellabat. Pernegatum porrò fuit à quibusdam, fuisse ab eo Principe Alemannos praelio superatos, & Romano Imperio subiectos. At verò ille Princeps, præcius videlicet præclara admodum & memorabilis olim victoria, quam vel mortuus, iamque in atomos & fauillas redactus, post millesimum & centesimum annum relaturus erat, eo titulo etiam tum viuis vti voluit. Nunc demum Iustinianus verè Alemannicus nuncupatur, profligato Alemanno, eiusque ceruice decincta, qui se supra Augustos exerxerat. Quamquam verè non suâ manu rem ipse confecit, sed per Riuum Legatum suum, ipse tamen gefisse videtur, cuius auspicijs gestum est bellum. Et nonnullis interiectis,

relictis, quorum antè meminimus. Quod autem, subdit, ad Procopium attinet, eiusque interpretem Alemannum, ego neutrum laudare possum. Primum enim A'védō illa Procopiana, putidam potiùs rabidi cuiusdam Syllographi satyram, quàm incorruptum rerum gestarum scriptoris monumentum esse pronuntio. Germanusne commentarius ille sit, an commentitius & adulterinus, mihi, ut verum fatear, nondum satis liquet; & miror à Rivio non ei motam de statu quæstionem: non enim minùs interest rei litterariæ certos & legitimos Auctores agnosci, quàm fictos & supposititios explodi. Tum deinde Historicæ notas Alemanni, quamquam hominis utriusque sermonis intelligentissimi, & bonorum Auctorum assiduâ lectione doctissimi, eo nomine nequaquam laudaverim, quòd tot Iustiniani dedecora verè an falsò prodiderit. Certè si librum hunc scripsit Procopius, ingratum & infidum se Principi suo fuisse negare non potest, à quo per omnes dignitatum gradus ad summum in Romanâ Republicâ honoris apicem sit prouectus: ut verè de eo prædixisse Iuvenalis videatur:

Si fortuna volet fies de Rhetore Consul.

Nam de Rabulâ & magistello Præfectus Æternæ Urbis dictus est Procopius à Casare Iustiniano; in quem modò tamquam Cossi equus detractò freno insolenter incurrit & furiosè debacchatur. Ceterùm ipse sibi suisque historijs

fidem abrogavit, cùm huiuscemodi palinodiam importunissimè recantaret: & omnem sinceri Scriptoris gloriam, quam sibi octo prioribus libris comparauerat, hisce ineditis (quæ utinam semper inedita permanissent!) corruptit ac depudicavit. Cui sanè vel pueri, quos ille in arte dicendi erudiebat, illud Catonis obijcere potuissent:

Laudaris quodcumq; palàm, quodcumq; probaris,
Hoc caue ne rursus leuitatis crimine dannes.

At quomodo tandem dannat, quos paulò antè effusè laudauerat, ac tantùm non Superis inseruerat? Quomodo, inquam, dannat? quo pudore, quâve impudentiâ? non equidem lego Historicum, res uti gesta sunt enarrantem, sed intentissimâ voce declamatorem tragœdias excitantem. Si per alterius cuiuspiam Angli sciomantiam reuixerit umquam Plutarchus, qui Herodotum scripto in eum libro non sine amarulentiâ damnauit malignitatis; multò acriùs & multò etiam iustiùs inuehetur in hunc Procopium, cuius profectò est heroica malignitas: nam quemadmodum Heroum virtus definitur esse virtutis quædam hyperbole; ita huius consummatissima improbitas non ineptè forsitan improbitatis hyperbole dici potest. In summâ sic statuo, esse in hac, cuiuscumque illa sit Auctoris, rhyparographiâ loquentiæ satis, licentiæ nimis, insolentiæ plus nimio; multum linoris, plus odij, plurimum inscitia; parum ordinis, minus facundiæ, minimum iudiciij, nihil memoriæ, minus
nihilò

nihilo sinceritatis . Quorum tamen criminum non cenſeo Procopium temerè condemnandum : fieri enim potuit , ut ab aliquo non huius ætatis nebulone Pſeudo-anecdota illa fuerint confeſta , ut nos aliquando , ſpiſſâ quadam caligine circumfuſi , pro Iunone craſſam nebulam amplectentes , inter nebulones cum ipſo pariter huius ſycophantiæ conſtuctore numeraremur .

Atque hæc Bonifacius pulchrè , eleganter , ornatè . V. Quid enim , nequidquam reclamante ſeu vero ſeu pseudo-Procopio , Iuſtinianum Imp. magnoperè ſuſpiceremus , de quo etiam vitâ functo S. Gregorium & S. Agathonem Romanos Pontifices honorificè locutos eſſe conſtat ? cuius indiſtriæ & ſollicitudini debemus , quòd præclara illa veterum Iuriſprudentum & Legiſlatorum monumenta ſummo totius orbis bono habeamus concinnata ? Magnâ laudè , inquit Franciſcus Connanus , dignus eſſe videtur Iuſtinianus , hoc tam glorioſo dicam an audaci factò ? qui ſquallenti huic Commentariorum ſylvæ primus ſecurim iniecerit . Alioquin nempe futurum erat , ut deſudati illi veterum labores egregij iam eſſent irriti : quorum nimiam prolixitatem , & inutilem diſſonantiã , ut cum Paulo Diacono dicam , Iuſtinianus mirabili breuitate correxit ; cum antea tam vaſta illorum moles eſſet , ut in arte tam longâ perdiſcendâ , & vitâ tam

Lib. 1.
Comment.
Iuris Civi-
lis cap. 9.
num. 4.

Henricus
Salmuth
in cap. 10.
Novor.
Repetor.
Pancirolli.

tam

tam breui, vel tria Nestoris sæcula, vel naturam Phœnicis rediuuam concedi oporteret; aut certè metuendum foret, ne redundans illa Scriptorum copia in desperationem studiosos pertraheret, aut verò etiam in odium apud eos vocari posset. Ceterùm vt in macie plus sanguinis esse Physicis placet, ita in recisis antiquorum Legibus, aptè tamen coagmentatis, plus frugis, minùs laboris inuenitur. Vt meritò ridendi sint, qui antiquata veterum Iureconsultorum Responſa tam anxie requirunt, & non minùs lugent quàm Ægyptij quondam perditum Osirim numquam satis quæsitum lamentabantur. Hinc Bibliothecas omnes rimantur & inuestigant, sicubi nancisci Fragmenta Iureconsultorum amissa possint: non dissimiles quidem pueris, qui non admodùm curant poma in cœnis comedere, sed alijs comedentibus, analecta & cortices comedunt auidissimè: aut vt quidam veterum, inuentum frumento, glandibus vesci malunt, in memoriam videlicet exoletæ vetustatis; & hanc faginam dulcibus, sed parcis epulis præferunt, nescij non plurimo cibo, sed saluberrimo homines iuuari. Iam si quid obscuri in toto Iure Ciuili repperint, aut duriusculum, vel quod humanum quidpiam sapiat, illicò vociferantur, & vniuersum illud opus, diuinum ceteroquin, reijciunt ac damnant

nant audaculi pariter ac ridiculi non minùs forsan quàm Anaxagoras, cælum omne ex lapidibus compositum asserens, quòd Dimylo Principe vnicus lapis è cælo cecidisset, sicuti ex Laërtio eleganter protulit Stephanus Forcatulus. At quantò fuerat æquius vni atque alteri huiuscemodi errori, vtilitatis contrà immensitatem opponere! quæ tanta profectò est, vt explosis veterum sanctionibus & præceptionibus, & rursum optimis quibusque vulgatis talem se permutationem fecisse Iustinianus meritò gloriatur, §. ult. Proam. Digestorum. qualem apud Homerum Glaucus & Diomedes inter se fecisse memorantur:

Χρῖσα χαλκείων, ἐματόμβοισι ἐπταβοίων :

Aurea areis, centenaria nouenarijs, permutantes.

Nimium verò astutus fuit noster Iustinianus (verba VI. sunt Balduini) qui, vt Principem patitur donare quantumlibet, sic & Principi priuatos liberè & sine insinuatione donare posse statuit; & absurdum esse iudicat, non eodem iure censerit vtrumque donationis genus: hoc est, siue Princeps donet, siue ipsi donetur. Quantum tamen intersit, facilè quisque intelligit.

Comment. de Iustiniano, seu de Iure Nono.

Scio iniustam optimo Principi, vt & eius Quæstori Triboniano, avaritiæ notam, quòd Præfecturas vendiderit, quòd demortuorum heredem se scripserit, sed auctore nimirum Procopio, qui & ab eodem

Imperatore Palæstinis Christianis annum vectigal impositum memorat, exactione nullo humanitatis modo imperatâ. At quâ fide, quâ fronte, quove iure, vel eius interpretem Alemannum audi: *Non dissimulo, inquit, Cyrilli Scytopolitani, qui hæc panè vidit, narrationem planè contrariam.* Is refert Primæ Palæstinæ, vbi potissimum Samaritarum incurtio defæuierat, *δώδεκα κενταρίων συγχώρησιν ἐποίησας τῷ δημοσίῳ: duodecim centenariorum ex publicis vectigalibus remissionem factam fuisse; Scytopoli verò, quæ hostium damna minùs fenserat, ἕως μόνου κενταρίου συγχώρησιν δόσω, σιωῶδως οἱ Ἐπίσκοποι: vnus tantum centenarij remissionem dandam Episcopus decreuisse; nempe Antonium Ascalonitam & Zachariam Pellensem, quos pensitandis Clericorum & Ecclesiasticorum damnis Iustinianus præfecerat, vt idem Cyrillus narrat.*

Iam verò cum decretas à Iustiniano in hæreticos capitis pœnas Procopius damnat, in seirpo quærenodum videtur, nisi fortè cum hæreticis & ipse sentiebat: vnde & fatetur Alemannus, coactus veritatis viribus, *mirari se, quòd de nostra Religionis mysterijs ita dicat, vt ab ijs modò alienus, nonnumquam rectè sentire videatur.* Nimirum bilinguis hominis ea fuit aliena infectandi & exagitandi libido, vt dum Principi optimè de se merito non parcit, in seipsum de-

scuiat.

ſæuiat, & quod vulgò dici ſolet, vineta ipſemet cædat ſua. Neque rhetori illi par eſt in alijs credere, quem conſtat, ex Suidâ, Iuſtiniano inſenſum fuiſſe: quo nomine & plerique alij rhetores ei obtreſtant, inſanumque & illitteratum appellant, quòd ipſi, inquit Alciatus, ἀθεοί & infideles Chriſtianiſſimum Imperatorem (quo nemo dignior vniquam ad Imperium aſſumptus eſt) ferre non poſſent.

Lib. 5. Pa-
rergon c. 2.

Vetus quidem querela eſt, multa illum quæ erant VII. Antitiſtitum Ecclēſiæ uſurpaſſe, multa de perſonis Eccleſiaſticis ſtauiſſe, dum ſe Diuinis immiſcet, qui humanis tantum præfectus eſſet rebus; quod nec Ethnici Imperatores præſumpſerunt, niſi creati primùm Pontifices Maximi. *Eius in Sacerdotalem ordinem, inquit Alemannus, in ſummos Sacrorum Antitiſtites, in rem Ecclēſiæ publicam, ad hanc ſermè diem mirati ſumus effuſam licentiam. Et Cardinalis Baronius æqualis doctrina vir ac pietatis, cùm huius Imperatoris res in Annales referret, vehementer etiã atque etiã hunc Procopij librum expetiuit, quòd inde compertum fore putaret, Imperatoris Iuſtiniani mores qui fuerint, quod ingenium, quæ prudentia, quæ denique pietas; cùm non bonam de illo opinionem mouere videretur illa eius in Eccleſiaſticos licentia, quam in pium probumque Principem cadere minimè poſſe, & ſummus ille vir affirmabat, & boni omnes intelligunt.*

Verùm ad eius excusationem multa etiam sunt quæ possunt afferri, eodem teste Eminentissimo Annalium scriptore Baronio; *Atque primum, inquit, illud accipe de his consilium eius. Quòd enim ipse vidisset, plurimisque exemplis patefactum intellexisset, nullam esse Ecclesiasticorum Canonum observationem, cùm imperassent Principes Fidei Catholicae minimè studiosi, imò perduelles, ut fuerunt Zenon, Basiliscus & Anastasius, sed hereticorum arbitrio cuncta esse permessa, misceri atque confundi; sed & euenisset interdum, imò sæpius contigisset, ut Constantinopolitanae Ecclesiae heretici Antistites præsiderent, penes quos nulla penitus esset Canonum ratio, sed studium tantùm priuata fortuna: Hac, inquam, ipse considerans, illud sibi arrogandum putauit (quod alias inconcessum videri posset) ut plures de rebus & personis Ecclesiasticis ederet Sanctiones, quibus coerceri possent infrenes heretici, & petulantes schismatici cohiberi, atque soluti disciplinam restringi; probè sciens iustis non esse positam legem, sed præuaricatoribus.*

VIII. Hinc Alexandri, Honorij, aliorumque Romanorum Pontificum Decreta non aliter excommunicatione latae sententiæ Regulares coercerent, quàm si infra spatium duorum mensium ab inceptione studij Legum Ciuilium computandum non destiterint: ex quo satis apparet, non tam honestissimam disciplinam

plinam perstringi, quàm periculum vitæ spiritualis, sanctiorisq̃ue amittendæ professionis auerti; in quod venirent, si moras cum sæcularibus in Vniuersitatibus traherent. Præsertim cùm vel religiosissimo Antistiti, ipsiusq̃ue Monasticæ vitæ cultori, si probè antè Iuris vtriusque præceptis instructus fuerit, citra piaculum liceat de Iure respondere. Notum est Matthæi Iterani, quem Augustinum postea dixere, nobile factum; qui cùm auitâ maiorum nobilitate claret, & Iuris consultissimus Leges publicitus exposuisset, in album Sodalium S. Augustini, nomen ab Eremo trahentium, relatus, generis nobilitatem doctrinæq̃ue præstantiam ita dissimulauit, vt idiotæ personam ignotus omnibus sumeret, & infima mediastinorum seruorum officia seruitiaq̃ue obiret. Sed vbi Rosiæ didicit Fratrum familiam in periculo amittendi prædij versari, ac controuersiam ancipitem esse, suosq̃ue magnis iniurijs premi, Cænobij Procuratorem adiit, petijtq̃ue potestatem pauca scribendi, quæ bono futura essent suis. Risit primùm vt simplicis petitionem Procurator, quem neque litteras nosse, neque characteres formare posse credebat. Perseueranti tamen porrexit chartam, stilum, atramentum. Complexus est Matthæus causam paucis, & schedium iussit Iacobo Pagliorensi, aduersariæ

Raderus
2. Parte
Viridarij
Sanctor.
cap. 5.

partis auctori, tradi; qui perfecto ac perpenso scripto, breui illo quidem, sed neruoso, & sententiarum pondere graui; Aut, inquit, hoc à malo genio profectum est, aut ab Angelo sancto, aut à Matthæo Iterano, quicum operam dedi bonis artibus Bononiæ, quem militia tandem armis occubuisse cognoui. Procuratore ab illitterato & agresti homine scripturam factam affirmante; Non est ita, inquit; hic quis est, Iuris scientissimus est; & percontando progressus Rosiam in rem præsentem venit, ipsumque Augustinum condiscipulum olim suum mox agnitum complexus totum lacrymis perfudit, causamque totam Cœnobio transcripsit. Et versus ad conuentum: Custodite, inquit, hunc Thesaurum sapientiæ & virtutis, quo meliorem nusquam reperietis.

De B. Ambrosio, quem nemo nescit coactum fuisse à populo in sacram militiam dare nomen, & à foro ad Insulas ascendere, refert Augustinus, adeò fuisse illum obrutum cognitione alienarum causarum, vt vix daretur ei respirandi facultas; atque adeò toto tempore quo ipse Augustinus Mediolani resedit, numquam nactus sit Ambrosium ab his liberum & otiosum. Verùm, vt ista deessent, mirum quantum superiori sæculo auctoritas eruditissimi Antistitis Antonij Augustini, Illerdæ primùm, deinde

Tarra-

Tarraconensis Episcopi, studium Ciuilis Prudentiæ cohonestarit; quippe qui suis Emendationum libris, assiduâ & indefessâ prorsus diligentia, quamplurima restituerit vetustate collapsa, quæ alioqui Iureconsultis negotium non mediocre facefsebant. Nimirum sancta Dei Ecclesia, Legum sæcularium, quæ æquitatis & iustitiæ vestigia imitantur, famulatum non respuit; sed eas suis ipsa Legibus ac Decretis confirmare consuevit; tametsi illarum non Christianus Princeps, sed Diocletianus fuerit promulgator, vel quiuis alius persecutor Ecclesiæ. Vnde in Academijs nonnullis, ex Romanorum Pontificum priuilegio, sæculares Clericos Sacris initiatos, Iuri Ciuili operam dare nemo ignorat; quâ prerogatiuâ Patauinam Academiam donatam esse ab Eugenio IV. refert vir humanioribus studijs celebris Antonius Ricobenus, Commentarijs suis de Gymnasio Patauino.

Cap. 1. De Noui operis nuntiatione.
cap. Super specula. De Priuilegijs.
Can. Si in adiutoriū.
diff. 10.

Certè olim Legum interpretandarum scientia ad Collegium Pontificum pertinebat, ad quos de omnibus Diuinis & Humanis etiam referebant. Imò verò nulli Iureconsulti dicendi sunt, nisi vtrumque intelligant. Jurisprudentia enim rectè ab Vlpiano definitur, RERVM DIVINARVM ATQVE HVMANARVM NOTITIA. Et hæc causa est, cur apud ipsos Ethnicos nobiles Iureconsulti pares in vtrâque

IX.
L. 2. §. 6.
in fine.
ff. De Origine Iuris.
Cicer. 3. de Orat.
Claud. Clemens
l. 2. Musæi
sect. 1. c. 9.
ex Briffonio l. 4.
Seleuari
Antiq.
cap. 16.

facul-

Lib. 8. c. 8. facultate essent. Sic Valerius Maximus ait Scæuolam benè ac diu iura Ciuium & Cæremoniarum
Lib. 5. c. 8. ordinasse : & Titum Manlium Torquatum, Iuris Ciuilis & factorum Pontificalium peritissimum
Lib. 3. fuisse memorat. Sic Tacitus Ælium Capitonem humani diuiniq̃ue Iuris scientem scribit. Eadem
Lib. 5. laus ab eodem tribuitur Cocceio Neruæ. Et Gratianum nostrum in Decretalium compositione multas Imperatorum Constitutiones allegare scimus, easq̃ue interdum, quæ non exant in Iure Cæsareo.

CAPVT

C A P V T V.

Refutatio eorum quæ in Gratianum & eius
Decretum adduci solent.

- I. *Accusatur Gratianus, quòd priuatus homo non habuerit auctoritatem Legis ferenda.*
- II. *Quòd Compiler insignis nihil ferè habeat utile, unde propriam laudem mereatur.*
- III. *Quòd antiquas Décretorum Collectiones corruperit, & malâ fide in citandis Auctõribus usus sit.*
- IV. *An fuerit S. R. E. Cardinalis, & frater Petri Lombardi & Petri Comestoris.*
- V. *Cur illius doctrina appelletur Authentica.*
- VI. *Eius Decretum publicè in Academijs pro Iure proponi & doceri iussit Eugenius III.*
- VII. *A Gregorio XIII. approbatur.*
- VIII. *Quid vox Palca, Canonibus identidem appõsita.*
- IX. *Gratiani Collectio à Theologis non minus quàm à Iurisperitis in pretio habetur.*
- X. *In ipsam Ioannis Molinai scomma nimis inuidiosum.*
- XI. *Continus in eum commotior ob malè citatum Pauli locum, veritatem expertus respiscit.*

ED obijciunt Theologorum, adeoque I. Iureconsultorum non pauci (quod futurum erat tertia pars Dissertationis nostræ) Gratianum, Monachum Ordinis S. Benedicti, priuato studio Decretum composuisse, nec

G

aucto-

*Boëtium
Epo lib. 2.
de Ture Sa-
cro cap. 2.
n. 133.*

auctoritatem habuisse Legis ferendæ: quodque no-
uitij quidam Scriptores testari voluerunt, hanc illius
operam ab Eugenio III. sub quo vixit, approbatam
fuisse, nullo præter vnum Trithemium idoneo teste
confirmari; adeoque meritò reijci à plerisque omni-
bus vt suspectissimum; cùm neque diligentissimus
in rebus eiusmodi adnotandis Antoninus Archiepi-
scopus Florentinus, neque Platina Pontificum *βιβλ
γραφος*, neque quisquam probatus Auctor id affirmet.

I I. Hic, vt facilè omnes concedunt, Compiler in si-
gnis nihil ferè habet vtile, quod proprium dicere
possis: sed corniculæ illi similis, vt est in fabulis, ri-
sum scientibus, admirationem ignorantibus mouet.
Si verba consideres, nihil illo tritius; si artem requi-
ras & ordinem dicendi, frustrà laborabis. Ita multa
refert alieno loco ponenda, ita pro certis incerta con-
stituit, vt malis illa eadem in ipsis libris non solùm
Conciliorum, sed etiam Burchardi & Iuonis & alio-
rum Collectorum requirere.

I I I. Nam, vt auctor est Sigebertus, veteres Ecclesiæ
Canones in vnum Volumen congegnerat Burchar-
dus; primò Lobiensis Monachus, deinde Episcopus
VVormatiensis, adiutus ope Olberti Leodiensis Ab-
batis: quos postea dum Gratianus redegit in ordi-
nem, non parum corrupit. quamquam alij malint,
cum

*Anton.
Augustin.
lib. 1.
Dial. 1. de
Emend.
Gratiani.*

*Apud Ge-
nebrard.
lib. 2.
Chronogr.*

eum sua ex Decreto Iuonis Carnotensis Episcopi delibasse. Sed Antonium Contium hîc omisisse sit nefas: *Vt maxima*, inquit, *cum minimis conferam*, cum Imperatore Monachum, cum Justiniano Gratianum, locos ex eius farragine quosdam notabo, ex quibus mihi perquam suspecta esse cœpit eius in citandis Auctioribus fides. Equidem quâ fide Canones Conciliorum & Pontificum Epistolas transcripserit, lubenter in presentiarum totam hanc censuram Theologis cesserim; ea quæ ad Ius Civile pertinent tantum attingam. Nam alterum mihi crimen falsi esse videtur, falsum quod in altero deprehenderis excusare vel dissimulare; ut alterum parricidium rectè dixit Papinianus, parricidium defendere. Ceterum Imperatoria Maiestas omni falsi suspicione Justinianum liberat; Gratianum priuatum hominem non æquè. Is igitur Isidoro adscribit cap. I. XXV. quæst. IV. & cap. I. & ultimum XXXV. quæst. V. quæ capita apud Isidorum typis excusum non inueniuntur; ut valdè mirer, extitisse quosdam tanta falsitatis confirmatores, qui & librum & caput, quo apud Isidorum inueniretur, notauerunt ad marginem librorum, quibus in tam aperto mendacio nulla venia suffragatur. Sed quod attinet ad prolixum illud caput ultimum, quod est XXXV. quæst. V. nullum verbum eius extat apud Isidorum; sed integrum illud caput decerptum est ex receptis Pauli sententijs, in quarum Fragmentis

*Lection.
cap. 10.*

hodie quoque legitur, & multò quidem emendatiùs & sincerius quàm apud Gratianum. Parum enim fuit sub Isidori nomine Paulo abuti, nisi maior fraus in contaminandis Pauli verbis, & cum barbari cuiusdam interpretis ineptijs comminiscendis interueniret. Sed & toto capite tot ferè sunt errorum monstra, quot vocabula; ut cum in secundo gradu fratrem & sororem numerat; deinde in eodem gradu patrum & auunculum collocat, quòd sint fratres patris & matris. Quis hæc portenta dissimulet?

- IV. Hæc illi. At possem ego, ante omnia, Gratianum in altiore dignitatis gradu collocare, atque ex Monacho Benedictino Cardinalem facere, propter auctoritatem Alberici, qui in Chronico suo nondum in lucem edito, anno M. C. XLVI. Item, inquit, in eodem anno, id est Frederici Imp. quinto, quidam magister egregius, Omnibonus nomine, librum de Concordantiâ discordantium Canonum diligentissimè ordinauit in duas partes; Primam partem in XVI. Distinctiones; Secundam in Causas XXXVII. per questiones diuersas satis artificiosè positas. Et hic liber à nomine Auctoris, Omne bonum appellatur. Et hunc secutus est tempore Alexandri Pape Gratianus Cardinalis, qui multa addidit, ita quòd de XVI. Distinctionibus, centum Distinctiones fecit, & per ipsum ista doctrina facta est magis Authentica. Ita Albericus.

ricus. Verùm tamen nullum tantum honorem esse putem, qui in Gratianum collatus non sit ei qui contulerit magnam iudicij laudem allaturus; hunc tamen illi asserere non ausim, quòd fraudi fuisse videatur Alberico nominum similitudo. Alexander enim PP. III. Pisanum quemdam, cui Gratiano nomen fuit, ex Subdiacono & Scriptorè Apostolico Cardinalem creavit, & suorum omnium Consiliorum participem atque adiutorem esse voluit anno salutis M. C. LXXVII. Vnde fortè orta Alberici opinio in eam historiæ speciem coaluit, quam postea bonâ fide litteris consignavit. Neque certioribus argumentis, ut existimò, sensim sine sensu fabula adoleuit ea, quâ Gratianum, Petrum Lombardum & Petrum Comestorem germanos fratres fuisse ferunt; quorum primus Etruscus fuit ex Clusio civitate, alter, Lombardus Nouariensis, tertius, Gallus Trecentis, non magis sanguine quàm patriâ inter se iuncti.

*Tiraquell.
de Nobilitate c. 15.
num. 32.*

*Belarmin.
de Scriptorib. Eccles.
in Petro Lombardo.
Genebrard.
l. 2. Chronographia.*

Ceterùm meritò cuiquam videri possit, singularem quamdam auctoritatem operis Gratianæi indicare voluisse Albericum, cum scripsit, *Per ipsum hanc doctrinam factam esse magis* AUTHENTICAM; id enim præ se fert vis ac ratio Græci vocabuli, quo etiam Iustinianus Nouellas suas, Constitutiones ap-

*Aut. Con-
tius Praef.
ad Abusum
Novellar.*

pellari iussit, quòd certæ ac præcipuæ fidei essent, ad distinctionem earum, quarum Epitomen composuerat Iulianus Antecessor Constantinopolitanus circa tempora ipsius Iustiniiani.

*a Entropius lib. 9.
L. 2. C. De Veteri Iure enucleando.
L. pænult. C. De Conditio-
ne indebiti.
L. Antequam.
C. De usufructu,
ß VVeßemb.
in Oecon.
Iuris Canonici, Au-
dior Vita
Gratiani,
qua Decretio præfigi
solet.*

V I. Nam, vt Adrianus Imp. ex Perpetuo Edicto, quod *a* Saluius Iulianus i c. Romanus priuatim composuerat, Ius publicè dici postea voluit; sic Eugenius *ß* Pontifex hoc Decreti opus à priuato tantum homine digestum, publicè in Academijs pro Iure proponi ac doceri deinceps iussit. Vnde quamuis multi alij viri docti ante Gratianum in hoc scribendi genere operam non mediocrem posuissent, vt Dionysius, Isidorus, Cresconius, Burchardus, Iuo, & si qui sunt alij: γ ipse tamen solus obtinuit, vt publicè in Gymnasijs prælegeretur, & multorum doctissimorum hominum Commentarijs illustraretur.

*γ Andr. Alciatus lib. 4.
Parergon cap. 23.*

Prætereo propagatam iam aliquot sæculis illius auctoritatem, ex eo mirum in modum confirmatam fuisse, quòd Summorum Pontificum sedulâ curâ, ad laborantibus consultissimis quibusque viris, anti- quæ fidei restitutus fuerit, atque à librariorum maculis repurgatus: quæ tamen ratio cum satis per se valida sit, vix aliquem dubitandi locum relinquit. Vnde Tuschus Cardinalis apertè litteris consignauit,

V II.

uit, *Decretum Canonicum per Gregorium XIII. fuisse approbatum, & contenta in eo esse Leges Canonicas effectas.* Verbo Decretum Canonicum.

Neque magnoperè obstat superioris Eugenianæ approbationis mutam prorsus esse memoriam, aliumque Scriptorum silentium; haud ita quippe firmum est argumentum, cum quid ideò negatur esse, quòd ab Auctoribus non traditur à quibus tradi deberet.

Ceterum huic Gratiani Collectioni Paleam dicitur VIII. scipulum aliquot addidisse capita, quibus eius nomen adscribitur, vero propius est, quàm quod censuit Gilbertus Reginus Noster, ubi scriptum reliquit: *Dubitari video, quid significet hæc vox PALEA, quæ plurimis in locis Decretorum est adposita. Non fuit à Gratiano adscripta, sed à Pontifice Eugenio III. ni meum fallit iudicium. Nam cum Decreta compilasset Gratianus, obtulit ea Pontifici, qui librum recognosceret, & auctoritate publicâ donaret. Relegens opus Pontifex notavit velut asterisco capita quæ minimè placebant, nec ullâ erant auctoritate valitura, & Paleas appellavit; ut quemadmodum paleæ ad grana frumenti viles sunt, nulliusque momenti, sic capita notata omni pondere carerent inter cetera.*

Anton. Augustin. Pref. ad Antiquas Decreta librum collisiones. E. VIII. lib. 1. c. 24.

Ad id quod prætereà obijcitur non erit difficile IX. respondere ipsissimis verbis Antonij Augustini, eruditissimi

ditissimi Antistitis; reponit enim Dialogistæ suo: Ludis tu quidem, ut soles, perurbanè, & mihi videris pro tuâ præclarâ dicendi facultate magnas res contemnere & pro nihilo ducere; minores verò in calum tollere, atque augere dicendo. Nam ut dem tibi nihil ferè aut pauca de suo Gratianum attulisse (quod falsum est) adfert etiam multa, qua in alijs Collectionibus non inuenies; qualia sunt qua per Burchardum & Iuonem sunt nata; item multarum difficultatum solutiones: sed quamuis nulla attulerit, felicior tamen ceteris Collectoribus negare non poteris, quos in tenebris diu fuisse nouimus, dum hic in omnium manibus versatur; multorum interpretum illustratur lucubrationibus, refertur denique in iudicijs omnibus; atque à Theologis non minùs quàm Iuris utriusque peritis in pretio habetur. Quod si in illo verborum elegantiam desideras, temporis est non hominis culpa; tritis utitur verbis, ut omnibus prodesse possit.

Lib. de
Intro facto

Et Boëtius Epo: Gratianus, inquit, non quidem Legislator ipsemet, sed ab Ecclesiasticis Legumlatoribus in Ecclesiâ Christi probatus. Idemque de Arte & ordine Decreti Gratianæ: Quoniam, inquit, Gratiani volumens illud insignis & incomparabilis est omnis & Antiquitatis & Legislationis Ecclesiastica Thesaurus, à Summis Pontificibus olim, sicut & nuper à Gregorio PP. XIII. nobis ad obseruandum traditus: mox in initio, non inutiliter

nec

nec importunè pro Studiosorum commoditate, de tanti ac tam vasti quæremus Operis vel Arte vel Ordine.

Atque eiusmodi argumento accuratissimè versa- X.
to subijcit: *Iudicium Ioannis Molinai, Gratianam nostrum temerè prorsusque pueriliter calumniantis, & in suâ Decreti Gratianai professione prauaricatorem se declarantis, vt editionem Decreti Iuonici suam redderet plausibiliorem, vehementer equidem demiror atque desidero: nec vlllo modo ferendum reor tam insolens hominis intemperantis in Interpretes omnes nostros, qui Gratiani laborem suis illustrarant Commentarijs, viros doctissimos atque perspicacissimos, vel scomma vel dicterium; quasi qui dum ordinem quærent in Gratiano, venationem instituerent aut delphinorum in syluis, aut aprorum in fluctibus. Illud non inuitus agnosco, simile quid interdum præter spem suam & expectationem accidisse Gratiano quale metuentibus pestem; quandoquidem vt hi sæpenu- merò per diuerticula primi in eam incidunt; ita Gratianus ab ordinis confusione sibi vel maximè metuens, in eam fluctuantius impegit interdum; sed in medio quasi cursu diuerticuloque dumtaxat, non in summis generibus vtcumque constituendis. Quod vt vt sit, certè Gratianus Iuonem longissimè superat & ordinis commoditate & rerum Ecclesiasticarum copiâ: neque vel vmbra vllam veri habet, quod Ioannes iste Molinæus iactitat, Iuonis*

Volumen Gratiano Decreto maius esse atque locupletius; cum è contrario tertiâ panè parte sit maius, & rebus Ecclesiasticis instructius Gratiani Volumen Volumine isto Iuonis, ut maximè Glossarum quasi vestimento denudaretur Gratianus; id quod optare videtur Molinæus. Habet hoc item commodi Gratianus præ ceteris Decretorum Collectoribus, quòd in utramque partem quæstiones omnes grauissimas luculenter agitet, non Scholastico tantùm, sed & forensi more; qui disputandi mos proculdubio semper ad rectè de rebus omnibus iudicandum vehementer necessarius.

Quod Canonem *Iudicantem*. xxx. quæst. v. quæ est Lex Constantini in Cod. Theod. vnâ cum Aniani Scholio, Eleutherio Papæ tribuit, plus centum annis Constantino anteriori, similesque Decretales primis Pontificibus falsas adscribit Gratianus; *Non magis eius, inquit Contius, quàm superiorum, qui Canones & Decretales collegerunt, hoc mendum est.*

Cap. 10.
Lectio.

- XI. Idemque posteaquam Lege Corneliâ de falsis in Gratianum agere velle videbatur ob malè citatum Pauli locum, moderationis scilicet ac lenitatis laudem sibi vindicare voluit, cum in suo *Lectio*num libro scriptum reliquit: *Post priorem huius libri editionem rursus diligenter contuli omnes libros Isidori hætenus impressos tam Venetijs quàm in Galliâ; in quibus*

Ibid ad
marginem.

*bus omnibus nulla est Pauli mentio vel citatio . Tandem
verò in Bibliotheca cuiusdam veteris manuscriptum Iſi-
dorum incidi , vbi miniatis litteris adnotatum reperi , ex
Pauli ſententijs illud decerptum eſſe ; qui tamen locus à
quibusdam videtur intercifus . Hoc candidè moneo , ne
quis me putet quemquam prudenter ſcienterque falſi in-
ſimulare velle . Equidem hætenus culpá vaco , qui tan-
tiſper omnium impreſſorum & quorumdam manuſcripto-
rum fidem ſecutus ſum , donec in alterum illum incidi ,
vtrumque etiam corruptum .*

CAPVT VI.

Raymundi Barcinonensis, viri summi atque omnibus sanctimonix notis illustris, doctrina singularis asserta aduersus ineptum cauillatorem.

- I. *Raymundus Barcinonensis, Ordinis Prædicatorum magnum lumen, Angelo suo tutelari familiarissimè vsus.*
- II. *Imprudencia falsò arguitur in Decretalibus concinnandis.*
- III. *Ita laudatur, vt maiore commendatione cohonestari nemo possit.*

I. *Præfat. ad Antiquas Decretalium collectiones.*

STO, quod etiam alicubi voluit Antonius Augustinus, & sentiunt plerique omnes tam Ciuilis quàm Pontificij Iuris Interpretes, non plus tribuat ponderis Ecclesia locis quæ apud Gratianum leguntur, quàm ferat meritum eius à quo illa depromfit. Nolo venditare Decretum tamquam Ius Ecclesiæ, & ab eâ donatum summâ auctoritate. Adscripserit Gratianus interdum Sanctis Patribus, quæ vel hinc nunquam venerunt in mentem, vel etiam ijs quæ ipsi

a Angelus Roca de Canonizat. Sanctior. c. 39. Belarmin. de Scripturis.

Eccles. in Gratiano. Anton. Augustin. in Dialog. de Emendatione Gratiani. Conarrubian. lib. 4. c. 13. Tom. 2. & in Annot. ad Can. Anastasius dist. 19. Baronius ad annum Christi 487. & 497. Egid. de Coninck Præf. in Commentar. de Sacram. Franc. Connan. Commentar. Iuris Ciuilis lib. 1. c. 6. n. 8. & lib. 9. c. 8. num. 11.

ipsi scripta nobis reliquerunt penitus repugnant. Absit tamen, ut vel Gregorium I X. Pont. Max. vel certè Raymundum Barcinonensem, Ordinis Prædicatorum magnum lumen, peruersi hæc in parte studiij insimulare quisquam audeat, & oscitantix traducere. Nam si Socrates, quòd illi à puero Genius nescio quis adhæssisset, sapientissimus habitus est secundùm Pythij quoque dæmonis suffragium, qui Cherophonti id oraculum edidit, quod in omnium ore est; *Mortalium vnus Socrates verè sapit;* in Opere Decretalium concinnando Raymundus non accuratissimus esse non potuit, qui Angelo suo tutelari tam vsus est familiariter, ut non rarò ad stultas ab eo preces excitaretur: qui nobilitate generis, eruditione & sanctitatis laude clarissimus, anno M. CC. LXXV. vitâ functus, coli publicè ad aras Barcinone cœpit M. D. XLII. tandemque M. DC. I. quòd deceret

Tertullian. de Animâ cap. 1. Lærtius de Vita Philosoph.

Broutius in eius Vita.

R. P. Ioannes Bollandus à S. I. in Actis Sanctor. 7. Ianuarij.

Hunc hominem numero Diuum dignariet esse, Clementis VIII. sacrosanctâ auctoritate in Sanctorum Confessorum numerum est relatus, tam propensâ ipsius Pontificis voluntate, ut ipse de eo Orationem composuerit, quam in Officio Diuino retinuere Prædicatores.

Quare, ut ne mentiar, sæpè mihi stomachum mouit is qui in Præfationem Decretalium Gregorij IX.

notulas quasdam conscripsit. Nam quo loco ait Pontifex; *Ad communem, & maximè studentium vtilitatem, per dilectum filium Fratrem Raymundum, Capellanum & Pœnitentiarium nostrum, illas in vnum Volumen, refecatis superfluis, prouidimus redigendas;* adiecit ille: *Interdum & vtilibus;* quod de Triboniano dicitur, qui fuit Raymundo isto doctior. Equidem miratus sum non semel, homini fortassè non indocto tam ineptum ac puerile iudicium excidisse: adeò pauci sunt, qui veram ac solidam sapientiam pro merito æstimare norint. At quantò meliùs Henricus Gandauensis, Doctor ille Sorbonæ Parisiensis, ac Philosophus sæculi sui celeberrimus, communiq̃uè Academiæ suffragio, DOCTOR SOLEMNIS appellatus: Raymundus, inquit, *Iuris peritissimus ad mandatum Domini Gregorij Compilerator fuit illius Codicis, qui modò Nouum Ius appellatur.*

- III. Et Platina in Gregorio IX. *Raymundum Barcinonensem, quo adiutore in compilando Libro Decretalium Gregorius vsus est, ita quidam laudant, ut maiori commendatione commendari nemo possit.* Sic & Leander Albertus in eius Vitâ: *Raymundus de Pennaforti Catalanius originem retulit in Aragonum Reges. Is postquam adoleuit, missus est ad Gymnasium, ut scientiam hauriret; in quo tantum breui admodum tempore profecit, ut eâ tempe-
state*

state in Pontificio atque Imperatorio Iure inter viros clarissimos facile connumerari posset. Quamobrem Ciues Bononienses, tanti Viri famam exaudientes, publico stipendio ipsum ad docendum conduxere. Et cognita eius insigni doctrina, à Gregorio IX. Pontifice iussus est Epistolas Pontificum, ac Conciliorum Decretales in vnum corpus redigere, quod hætenus in vsu habetur in Gymnasijs, & ad amissim seruetur; prout dignosci potest in Proæmio ex eius nominis citatione ab eodem Pontifice. Fecit & ipsum Pontifex Capellanum suum & Pœnitentiarium: quæ dignitas temporibus illis non nisi valdè litteratis conferebatur. Additque Franciscus Diagus, cùm anno M. CC. XXXVIII. totius Ordinis Prædicatorum Præses Generalis electus esset, secundissimo Bononiensis Academiæ plausu acceptam esse electionem, & vitam quodammodò confirmari diuinitus, cùm accumbentibus mensæ Patribus, cuidam de more sacram lectionem auspicaturo, fortuitò ea Ioëlis verba occurrerent: *Filij Sion exultate, & letamini in Domino Deo vestro, quia dedit vobis. DOCTOREM: LVSTITIAE.*

Apud R. P.
Ioannem
Bolland. in
Actis San-
ctorum
7. Ianuarij.

CAPVT VII. ET VLTIMVM.

Antistitum Iuris vtriusque honores bonis artibus quæsitos, minimè fugillandos esse.

- I. *Iustiniani Imp. elogio.*
- II. *Mendosus Suida locus de eius ignorantia, ex Procopio corrigendus.*
- III. *Ciuilis Prudentia multum debet Triboniano.*
- IV. *Gratianus & Raymundus viri illustres, & Principum virorum amicitia nasci.*

- I. E patiamur itaque tantorum virorum memoriam apud nos senescere, maneat in comperto, quod ostensurum me receperam, Antistitum Iuris vtriusque honores bonis artibus quæsitos, minimè fugillandos esse; imò verò potius liberiorum Scriptorum censuras maiorum testimonio atque auctoritate corrigendas. Tot in Iustinianum Imp. conuictijs & maledicentijs vel ipsius Alemanni calamum inhorruisse cum Procopium exscriberet, fatis superque produnt loca subinde asteriscis notata, quæ aliquando ille sæculi nostri Apelles, sed mansuetioribus musis magis inclytus, Petrus Paulus Rubenius ex Codice Anglicano descripsit, & seruat etiamnum tanto parente dignissimus filius, Regi in Concilio sanctiori
Bruxellæ

Bruxellæ à Secretis. Legi, non sine horrore, impudicissimas lacunas, mera propudia, infamem licentiam & malevolentiam redolentia, vt veritati Scriptoris detrahere possint iure quàm meritissimo. Hic tamen, si Superis placet, hic homo est, quo arbitro stet Iustinianus vel cadat. * Nos contra Imperiali diademate Magistrum radiantem grati suspiciamus, quem numquam tenebras passurum β Sanctissimi Christi Vicarij, Ecclesiæ Romanæ Pontifices, cultu præcipuo dilexêre; non id vtique facturi, nisi aliquos magni Principis etiam in Religione errores (quorum pœnituisse illum vërisimile est) benignâ Christianæ charitatis interpretatione molliri potiùs, quàm acerbâ increpatione exasperari debuissent. Quod etiam magis liquet ex Præfatione Sextæ Synodi, quæ Iustinianum beatâ quiete dignatur apud γ Nicephorum verbis eiusmodi : Επειδὴ αἱ ἀγῖαι καὶ οἰκουμενικαὶ δύο σύνοδοι αἱ καὶ ταύτην τὴν βασιλίδεα καὶ διοφύλακτον πάλιν σωμαθεριώθηται· ἢ μὲν ἐπὶ τῆς χερῶν Ἰουστινιᾶν τῆς θείας ἀρχῆς· ἢ δὲ ἐπὶ τῆς ἐν σεβαστείῃ τῆς μητροπόλεως βασιλίδος ἡμεῶν Κωνσταντίνου. Quandoquidem sanctæ & Occumenicæ Synodi duæ, quæ in imperante hac & religiofâ vrbe coactæ sunt, altera quidem Iustiniani diuina memoria temporibus, altera verò sub piæ recordationis Imperatoris nostri Constantini, &c. Additque Nicepho-

a Vide Thomam Rinum 10. ac Regi in Angliâ Aduocatum lib. pro Defensione Iustiniani aduersus Procopium Befoldum in Synopsi rerum ab Orbe condito, & Comment. de Lib. Iur. num. 4. atque in Præognit. Digestor. quaest. 12. β L. Interclaras. C. de Summâ Trinit. & Fide Cath. Mager. de Aduocat. Armat. c. 5. n. 267. & seq. γ Lib. 1. 7. Hist. Ecclesiast. cap. 31.

rus: Sed enim Acta quoque eius Concilij, cum mentio eius
 facienda est, dei τὸν ἐν αἰγίοις ἱεσνιατὸν λέγουσιν, semper eum,
 qui in Sanctis est, Justinianum dicunt. In quibus & scho-
 lium sue breuem annotationem inueni, quod Ioannes
 Chalcedonis filius, cum Constantinopolitana praeesset Ec-
 clesiae, Alexij Comneni aetate, in ipso Dei Verbi Sapientiae
 Templo quotannis magnifice memoriam eius celebravit, po-
 puli vniuersi concione ad rem Diuinam coacta. Memoria
 eius Ephesi quoque, in delubro discipuli eius qui supra
 petus Saluatoris recubuit, culta: quod delubrum ipse Iu-
 stinianus construxerat. In quacumque verò ille demum
 apud Deum & homines est existimatione, tum quidem
 hanc etiam ob causam illum sacrum Eutychium, atque
 alios plures throno expulisse aiunt. Ceterum moriturus,
 sicuti diuus Constantinus Athanasij, ita & hic Eutychij
 restitutionem in testamento Iustino successori suo manda-
 uit. Equidem opinor, non autem decerno, propter alia ip-
 sius egregie & recte facta, & praestantem in Diuinum
 Numen emulationem, piamque in omnibus religionem, in-
 terueniente quoque mirifico Dei Verbi Sapientiae Templi
 opere, si quid tum in eo desideratum, id infinita Dei mi-
 sericordia contectum iri.

Vide Cor-
 nelium à
 Rynthelen
 in Iuristâ
 Catholico
 cap. 124.

Cap. 4.
 num. 5.

Agathe Summus Pontifex iam supra memora-
 tus, suâ & centum vigintiquinque Episcoporum au-
 thoritate succinctus, Epistolâ quæ in eadem Sextâ
 Synodo

Synodo perfecta est, ita de Iustiniano pronuntiat annis quindecim supra centum ab eius morte: *Præ omnibus amulator vera Apostolica Fidei, pia memoria Iustinianus Augustus, cuius fidei reëlitudo quantum pro sincerâ confessione Deo placuit, tantum Remp. Christianam exaltauit: & usque ab omnibus gentibus eius religiosa memoria veneratione digna censetur: cuius fidei reëlitudo per augustissima eius Edicta in toto orbe diffusa laudatur. Quo testimonio, inquit Guinetus, retunditur stolidus indiligentium Scriptorum liuor, eius cineres inanibus mendacijs fodientium.*

Sanè quidem testatur ipsemet Iustinianus, se fulgines lucubrationum ebibisse, & pro diei luce intempestam noctem sæpissimè usurpasse, vt secundùm id quod maximè societati hominum & iustitiæ expediret, iura promulgaret, & sibi quodammodo vitam produceret: *Omnes, inquit, nobis dies & noctes contingit cum omni lucubratione & cogitatione degere, semper volentibus vt aliquid vtile & placens Deo à nobis collatoribus præbeatur. Et non in vano vigiliis du-
cimus: sed in eiusmodi eas expendimus consilia, pernoctantes & noctibus sub equalitate dierum vtentes; vt nostri subiecti sub omni quiete consistant solitudine liberati; nobis in nosmetipsos pro omnibus cogitationem suscipientibus. Per omnem namque curiositatem & inquisitio-*

Henric. Salmuth in Deperditâ Pancivoli.

§. 1. Ansbent. Vt Iudices sine quoque suffragio fiant.

nem subtilem discurrimus, illa agere quærentes, quæ utilitatem nostris subiectis introducendo, omni eos onere liberent.

Id planè admirationem mouet, in Aulâ, in tam eminenti genere vitæ, totius orbis plausu, bellicis occupationibus, potuisse tantum Imperatorem in rebus forensibus scriptisque sic esse. Studia quoque sua non celet magnus ille Princeps eruditionis, scribatque Lucilio suo: *Nullus mihi per otium dies exit: partem nocturnum studijs vindico. Non vaco somno, sed succumbo; & oculos vigiliâ fatigatos cadentesque in opere detineo. Secepsi non tantùm ab hominibus, sed à rebus: & primùm à meis. Posterorum negotium ago: illis aliqua, quæ possint prodesse, conscribo.* Quæ ad illa Senecæ verba subiungit Lipsius, de nostro etiam Iustiniانو verissimè vsurpem: *Ex vinum diligentem studiorum, & nostri! quis non amet pariter nobis sic natum & occupatum? Verba ea repete & examina, quisquis es: pudebit vel spargere vel audire calumniam in generis humani sic amantem. Voluptati, somno, vita detrahit, quod nobis impendit.*

Indicio super Senecæ eiusque scriptis.

II.
a Lib. 4. Dispunct. cap. 7.
β 1. Parte Annot. in Pandect. y Nicol. Aliman. in Notis ad Arcanam Procopij Histor.

Quocircà desinant eruditi Iureconsulti, Andreas Alciatus, β Guilielmus Budæus, γ alijque Iustinianum suum scribere indoctum ac planè rudem; & mendosum Suidæ locum, qui occasionem illis fecit errandi,

errandi, ex Procopio corrigant. Ac si non clementi, faldem minùs atroci stylo Triboniani sui scripta dispungant; cuius industria scientiam Iuris avidæ morti eripuit. Frustrà fabularum Scriptores allatrant, frustrà tot vitiorum fœdam caliginem eius viri doctibus ignorantia mendaci effuderunt. *Faciet nos meliores*, inquit Seneca, *si cogitauerimus quid aliquando nobis profuerit ille cui irascimur.*

*Guinet.
Oratione
Auspicali
habita
Massiponti.
Epist. 81.*

Non igitur dissimulemus, quod & Balduinus III. agnouit, Iurisprudentiam nostram multum Triboniano debere, quem accusare non possumus, si Iustinianum ipsum, haud iniuriâ tantoperè laudatum, liberare velimus: *Nemo, inquit, existimet me Pandectas, quibus nihil habeo antiquius, nihilque ex illâ antiquitate relictum esse sentio quod colere magis debemus, conuellere uelle: non modò ingratus, sed & propè insanus essem, si id uellem, præsertim cum eas ipse doceam. Neque, opinor, insolens cuiquam videbitur Legum interpolatio, cum Triboniano etiam mandata nominatim ab Iustiniano sit, & nos multa exempla passim ostenderit.*

*Comment.
de Iustiniano,
sive de
Iure Nouo*

Maledicentiæ & liuori vnum, sed quod instar omnium esse possit, magni illius Cuiacij iudicium opponendum: *Tribonianus, inquit, maximus sanè fuit Iureconsultus, hæc laus ei eripi non potest, idque monstrant* OMNES LEGES, *quæ ab eodem editæ sunt sub nomine*

*Comment.
in Tit. 13.
de Rei V-
toriz, &c.
lib. 5. Cod.*

Iustiniani: nam plenissima sunt eruditionis, & prudentie legitima; quamobrem sum omnibus auctor, ut omnes Iustiniani Constitutiones perlegant, diligenterque perscrutentur.

IV. Ne vltra imperiti, ne minus solertes, ne plagiarij audiant Gratianus & S. Raymundus, viri illustres, & Principum ac Sanctissimorum hominum amicitia noti. Sileant Aristarchi, neque vltra suis obelis mortuorum famam non sine sacrilegio figant. Credamus nihil esse grato animo honestius: & si gratiam tantam referre non possumus, quantam debemus, habeamus tamen tantam, quam maximam animus capere potest.

F I N I S.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA
BALTHASARIS MORETI
· M. DC. LI.

